

3 1761 08225316 2

DB
941
T5T5

TISZA LAJOS ÉS UDVARA
SZEGEDEN.

— Fény- és árnyképek. —

IRTA

EGY ISMERETLEN.

(Mikszáth Kálmán)

BUDAPEST, 1880.

GRIMM GUSZTÁV.

DB
941
TsTs

ELŐSZÓ.

Irta egy szélsőbaloldali képviselő.

Nem ismerek nehezebb föladatot, mint egy könyvhöz „előszót“ írni, és még fokozottabb a nehézség akkor, ha oly könyvhöz kell megírni azt, amely más tollából eredt.

Az előszónak föladata, ajánlani a könyvet az olvasónak, kiemelni annak kiválóbb, és védelembe venni annak gyengébb részeit.

Midőn ezen előszó megírására vállalkoztam, teljesen tudatában voltam föladatom nehézségének, de mégsem riadtam attól vissza, mert tudtam előre, hogy nagyon kevés lesz e könyvben az, amit kiemelni kell, és még kevesebb lesz az, amit védeni kell.

Kevés az, amit kiemelni szükséges, mert az olvasó vagy annélkül is fölismeri a kiváló részeket, vagy amellet sem tartandja azokat kiválóknak, de kevés az is, mit védeni szükséges, mert vagy fölötte sok benne a gyenge rész és akkor a védelem czéltalan, sőt komikussá válik, vagy kevés benne a gyenge rész és akkor az olvasó a tulnyomólag kiváló részekért, észre sem veszi vagy elfeledi a gyengébb részeket védelem nélkül is.

*

*

*

Ezen könyvben a rombadőlt Szeged ujjaalkotásának nagy művében résztvevők, árny- és fényképeit találja föl az olvasó.

Nem czélja tárgyilagos bírálatot mondani azok fölött, kikről szól, mert a tárgyilagosság csak komoly szavakban található föl — ezen könyvben pedig a tréfa követeli magának az oroszán részt, ennek

daczára is azonban csalódnék, ki azt hinné, hogy czélját csak az képezi, hogy mosolyt csaljon az olvasó ajkára, a szavak tréfás csoportosítása vagy egyéb czélzatok által.

E könyv komoly részeinek nem tulajdonít teljes hitelt, de tréfás részeinek komoly czélzatát nem tagadja meg.

Az, ki csak komolyságot keres e könyvben, jobb ha azt el sem olvassa, annak pedig, ki csak humort óhajt, e könyvet olvasmányul nem ajánlhatom; ki sem komolyságot, sem humort nem keres, az mind kettőt föltalálhatja — és éppen ebben rejlik e könyvnek azon merész czélzata, hogy minden olvasónak tetszeni akar.

*

Tetszeni kíván, mert sérteni nem fog. Ferdén mutató tükre lesz azon érdekes, mert eredeti időszaknak, míg Szegeden Tisza Lajos székelt udvarával, kolibri parlamentjével, udvaronczaival és bürokrataival. Ferdén mutató tükrör lesz, de mégis hü, mert amint sorba élénk hozza e könyv az egyes kikapott vonásokat, egyszerre szemünk elé pattan az egész kép.

De senki sem is volt illetékesebb megírni e fény- és árnyképeket, mint épen a szerző, ki egész közelről látta az udvart mindennap. Tudja mit ittak, mit ettek, mit szerettek és hogyan gondolkoztak.

Hogy pongyolába írja le őket és nem az ünneplő ruhájukban, az az ő izlése.

Ez urak között ez ugy sem tesz nagy különbséget, mert ünneplő köntösben sem olyan nagyok, hogy pongyolájuk föltűnő legyen és pongyolán sem olyan kicsinyek, hogy egyéni tulajdonaik ne érdekeljék a helyi közönséget, amelynek érdekében működtek s amelynek iratott ez a könyv is első sorban . . . hadd emlékezzék azokra vissza egy mosolylyal, akik neki a dolog természeténél fogva gyakran a bosszuság ránczait is okozták.

Régen töröm már a fejemet, hogyan lehetne a királyi biztos és udvarát, mely annyira távol tartja magát a polgároktól, egészen közel hozni azokhoz.

Végre nyitját letem. Lephotografírozom őket egyenkint.

Végig vonulnak előttem emlékezetemben; látom méltóságos járásu S z e m z ő t, arisztokratikus arczu H o r v á t h Gyulának hallom csoszogó lépteit, jó P á l f y Ferencz hozza feje tetején a gomba kalapot.

Képzeletem elém festi R o s e n b e r g Izidort, s csakhamar behunyom szemem, hogy ne lássam az érem megfordított oldalán D o b ó komor alakját . . .

K o m j á t h y Béla sötéten fixírozza a királyi biztosság karsu szépeit, a két B é l á t: T a l l i á n t és R ó n a y t.

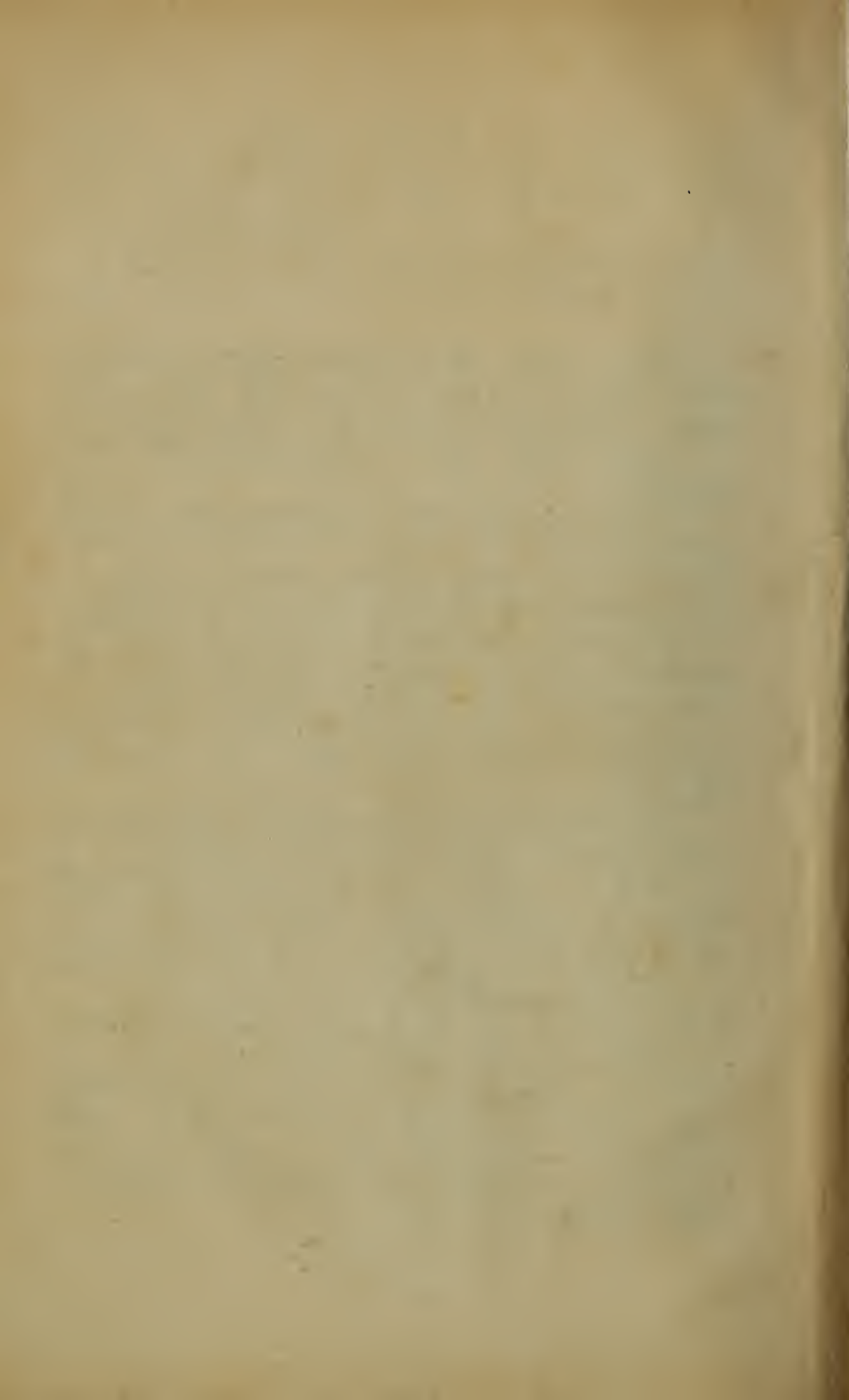
Podmaniczky-féle kabátba öltöztetik Tisza Lajost a vízi nymphák, kiknek belenyult az ágyába.

Mint a mythologia szörny-asszonyai P i l l i c h Kálmánban végződik B a k a i. Remegve nézem odább, nem-e ismét B a k a i kezdődik P i l l i c h b e n ?

Ködben uszik Végh Aurél s rövidre nyírott hajával enyelegve játszik a t i s z a i szellő.

Egyszóval látom valamennyit, Jankovich, Szluhát is, s nem tudom kit válaszszak elsőnek.

Veszem hát legelsőbb az erősebb idegzetű embereket, akiket már mások is eleget leszidtak, s akik ennél fogva hozzá vannak szokva a napfényhez és az árnyékhoz, — ahonnan én a színeket kölcsönzöm e tréfás rajzokhoz.

BAKAI NÁNDOR.

Ha én írom Bakai: ha ő írja Bakay . . .

Arisztokratának kíván látszani azért, mert demokratának nézik. A bakra ül a kocsics mellé, hogy közelebb lehessen a nagyurhoz, ki olyan távol áll a canaille-től. S ezt ő mind nem tenné, ha nem volna egy a „canaille“-ből.

Bakai meglapul, összehúzódik a hatalom előtt mint a siin, azért mert neki kétszeresen kell meghunyászkodnia, miszerint elligyjék felőle azt, hogy csakugyan meghunyászkodik, mint ahogy a vereshajunak kétszer kell jobbnak lennie, mint más embernek arra nézve, hogy jónak tartsák.

Ezért lett Bakaiból Bakay

S erre az anektált „y“-ra bazirozva, nem lehetetlen, hogy nagy-bakai és kis-bakai Bakay Nándor urat ott találjuk egyszer „kedves barátja“ (mert Bakainak minden magas állásu ember kedves barátja) nagyapponyi Apponyi Albert előszobájában. Ő ott is ép úgy otthon lesz, mint „kedves barátja“ borosjenői Tisza Lajos bakján.

Siessünk hát őt a jelen helyzetében lephotografrozni addig, még nem késő; mert Bakain az is megeshetik, hogy mialatt a „Camara obscurehoz“ futnék őt a mostani „maszk“-jában levenni, azalatt B a k a j n o v i c s r a változik át.

A „maszk“ szót pedig azért használok, nehogy valaki azt higgye, hogy az i g a z i Bakait fogom neki bemutatni.

Az igazi Bakai lá t h a t a t l a n.

Mert ha Bakai egészen látható lenne, akkor senki sem nézné meg — mert mindenki elfordulna előle.

Olyan ő, mint a harminczhárom féle papirosba csavart mákszem, a zöld boríték már lejött róla, most a vörös boríték hámlik, s ez így megy tovább, tovább ki tudja meddig?

*
* *

Egyszer a jó Dáni Ferencz pattantotta ki azon történelmi nevezetességü gondolatot vagy is inkább óhajtatást, midőn egy kényes határozatot kellett volna a miniszterelnökkel írásban közölnie, hogy:

„Uramisten, hajíts le nekem valahonnan az égből egy olyan koncezipistát, aki ezt a határozatot akképpen komponálja meg, hogy odafönn a miniszteriumnál peesovicsnak látszassék, idehaza pedig minden ember revolucziót olvasson ki belőle.“

Amit Dáni óhajtott, azt kitalálta Bakai, ő olyan mint a közönséges kakuk óra; míg az egyik pondusa le a földre ereszkedik, addig a másik mindig a magasba huzódó.

Tíza csak a magasba huzódó pondust látja belőle, az iparosok csak a földre ereszkedőt . . .

S míg a derék iparosok a pöröly és gyalu mellett tiszteletteljesen gondolnak a jó és hü Bakaira, ki mert vér az ő vérükből, kétszeresen küzd érdekükért, addig Bakai markába nevetve kokettiroz és bujálkodik az elvtelenségben, mert hát mivel az ő választói vér az ő véréből, ő kétszeresen élhet vissza a bizalmukkal . . .

Ilyen furfangos ember Bakai.

Meglett népképviselő, anélkül, hogy népszerű lett

volna, irt brochure-t a Szeged rekonstrukciójáról, anélkül, hogy írni tudna, gyalázta programbeszédjében az ész arisztokracziát, (persze attól áll a leg-távo-lab-b) és dicsérte Zichy Jenő gróf ittlétekor a szüületési arisztokracziát, anélkül, hogy megszüint volna demokrata lenni.

Tisza Lajos előtt nagy becsben áll, mert az azt hiszi, hogy a városi közgyűlésekre van nagy befolyása, a város primipulásai előtt is nagy becsben áll, mert azok azt hiszik, hogy Tiszára van nagy befolyása.

Ez a csizmadia politika tartja Bakaiban a lelket s ezzel a csizmadia politikával főzi le lelketlenül vagy választóit vagy Tisza Lajost, amelyiket könnyebben lehet.

Hogy mi ezélja van Tisza Lajosnak Bakaival, azt még csak értem. Mert Tisza ur; minél több a szolgája, annál jobban szereti s az olyan aktusokra Bakai körülbelül elég alkalmas, hogy a királyi biztos belső eselédei számára beszerezze a vörös bort, vagy hogyha a kis Tisza Pista Szegedre jön, megmuto-gassa neki a várost, de hogy mi ezélja van Bakainak Tisza Lajossal, azt már szeretném tudni?

Egész környezetében Bakai az egyetlen ember, aki nem várhat tőle semmit, mert Bakai az egyetlen ember, aki semmi egyébre nem alkalmas, mint arra, ami most.

S éppen azért, mert neki is be kell látnia, hogy itt semmi sem lehet, ha már elmondtam azt, mint lett Bakai tigrisből macska, a Tisza Lajos épülésére elmondom azt is, hogy lesz Bakai ismét macskából tigris?

Egy szép napon, mikor már elfogy a kalász az asztag alul, arra fog ébredni Tisza Lajos, hogy a jó Bakainak, akinek nem volt semmi más vágya eddig, minthogy a Tisza kegyes pillantása az ő ábrázatára

essék legelőbb, ha az előszobába kilép; akinek nem volt egyéb akarata, mint a Tiszáé; aki csuszott, mászott, hizelgett, bólintott és pukkedlizett, arra ébred mondom, hogy Bakainak ismét elvei vannak, s ezek az elvek collisióba hozzák ő vele.

S vajjon honnan támadnak elvei ily hirtelen?

Keres „ágít“ ő maga, hogy collisióba jöhessen.

Mert hát Bakai demokratává pillésedik. Eszébe jut, hogy ő nem hagyhatja a maga városát. Ő republikánus, ő bátran sikra száll a népjogért, eldobja magától a még hátralevő „tiz forintokat“ . . . Ő nem marad benn a biztos tanácsban. Ő nem szolgál egy kalap alatt „hazaárulókkal és Szeged ellenségeivel.“ Ő lemond.

Ilyen kifogásokat talál ki.

És csakugyan lefog mondani s ismét tigrissé és népszerű férfiúvá lészen Szeged szabad királyi városában.*

A lutheránusról azt mondják, hogy a kulacsában mindég kétféle folyadék van, bor és víz. Bakai is így tesz; az ő kétfelé nyíló kulacsában otkolon és petróleum van.

* * *

A biztos tanácsot azonban másképp képzeltük. A tanács, melynek tagjai egyenkint derék, sőt felében kiváló férfiak, egészben véve egészségtelen életnélküli testület.

Semmi féle vér nem kering ez összeerőszakolt intézményben, mely eklatánsan válik el két részre: a firtlikre és a polgártagokra.

A firtliké volna a tulnyomó befolyás Tiszánál; de ezek nem használják föl, mert nemes emberek. S

* E photographia eltérőleg a többtől, még a mult évben lett megírva s közzétéve. Hogy találó volt, igazolja a következők. Bakai azóta kilépett a tanácsból s a királyi biztos működése ellen izgat.

a nemes ember csak odáig lép, ameddig joga van s ameddig nem lesz indiskret.

Igaz, hogy ez a firtli-szellem, mely a biztosi tanácsot áthatja, nem talál talajára Szegeden, üldözött szellem az a sajtóban is — de én sok szépet találok benne.

Ha pusztán arról volna szó, hogy az a négy-öt ur itt lakjon a városban, beleszövődve az itteni társadalomba, bizony nagy nyereség lenne. Az ő magaviseletük finomitaná az erkölcsöket, kiforrasztaná a jellemeket és megteremtené az ugynevezett „gavallér modort.”

Mert olyan a jó erkölcs, mint a kékitő, néhány csöpp kék vér, egy egész pohár vizet megszínesít.

Azonban a biztosi tanács magának él, s mintegy kerülni látszik a polgári elemeket.

Mikor egyszer szemrehányásképen jött szóba ez a tárgy, méltatlankodva mondá az egyik:

— De hát kivel társalkodjunk „itt?”

Lehet, hogy igaza van. Nem tartozik a dologra. A tény csak az, hogy a biztosi tanács a mondott iránybani befolyását, már az intézmény ideiglenességénél fogva sem tarthatjuk olyannak, amiért érdemes lenne a szót vesztegetni.

A biztosi tanácsot nem szabad kedvezőleg megítélni azért, mert egyénei jobbadán szeretetreméltó emberek; a biztosi tanácsnak a működését kell nézni.

Még pedig nem azt bírálni, amit tett, sokkal fontosabb az, amit nem tett.

Nem birt magának se hatalmat, se befolyást teremteni. Sakk-figuráknak csinálta őket a törvényhozás. Azok is maradtak.

Igaz, hogy az egyik „pion”, a másik talán „futó”, a harmadik talán „király” — de Tisza Lajos a játszó.

Pedig hogy rendén legyen a dolog, ezekből a

tényezőkből, akik most csak sakk-figurák, szintén ki kellett volna emelkednie egynek — aki a saját figuráival egyranguan játszik Tiszával; mert csak akkor lenne az a játék „igazi parthie.”

Ha nincs örökös ellenjátékos, Tisza Lajos nem mondom, hogy tesz, de tehet a figurákkal „hamis húzást” is.

Komjáthy Bélát illette volna a vezérszerep. Van a gömbölyűségén kívül is némi tekintélye hozzá s országos népszerűség fekszik a háta mögött. Csak-hogy hát Komjáthy Béla rest még gondolkozni is. — Aztán ő olyan jurista, hogy okvetlenül rossz vezér lenne.

Mert, mint hajdan a jó Ghyczy Kálmán, oly pedanteriával és addig keresi mindenben az igazságot, hogy ideje jut az ellenfeleinek eltakarni azt előle.

Horváth Gyula a Tisza Kálmán embere: ő tetszeleg magának azzal, hogy hü a sirig. Az ő szerelme örök — egész a kiábrándulásig. Tudna járni a maga lábán, de azt tartja, hogy sokkal komótosabb a másén.

Szemző lassu és merev. Szabályzott, mint a Tisza folyónak kellene lennie. — Ő kiválasztott magának egy alakot a „Kaszinóban” s azt utánozza mindenütt; ő olyan a politikában, mint Lacassé herceg, aki, mikor meghallotta, hogy félig zárt ajtónál arról tanácskoznak, hogyan veszítsék el, elfutott onnan, hogy illetlenséget ne kövessen el a hallgatódzással, és hogy kellemetlen dolgokat ne halljon.

Végh Aurél vékony ember, Tallián kezdő, Rónai Béla kezdődő.

Hát Dobó Miklós? Az pap.

Ily körülmények, ily rossz összeválogatás okozta, hogy a biztos tanácsból csakis ily liliputi intézmény lett, mint aminő.

S ily körülmények magyarázzák meg azt, hogy

Bakai Nándor vergődött körülbelül a legnagyobb befolyásra a biztosi tanácsban.

* * *

Ha a mennyei gondviselés a Maszák Hugó bal-lábát és a Tisza Kálmán jobb (de nem a jobbik) lábát venné alapul, hogy arra egy testet alkosson, olyan forma konstrukció kerekednék ki belőle, mint aminő a királyi biztosság.

Az egyik láb (Tisza Lajos) nagyon hosszú, a másik láb (a biztosi tanács) nagyon rövid, e miatt a test egészben véve szenved, s a sántikálás elkerülhetlen.

S különösen akkor, ha az egyik lábon még azonfölül olyan tyukszem is van, mint aminő — Bakai.

A „szegedi hármak“ ellen nem lehet panasz. Állják a helyüket derekasan. De mert a hírlapíró kötelessége észrevenni a csekélységeket is, amik a szereplő egyéneket jellemzik, meg kell jegyezmem, hogy Szluha magasodik ki legjobban.

Csak az egy Szluha van régi magyar fából faragva. A légkör, melyet a királyi biztosság teremtett, csupán őt magát nem zavarta meg. Az maradt aki volt. Katona, aki nem mozdul onnan se jobbra se balra, ahova állították. — Aki tudja, hogyha a „császárt“ szolgálja is, a hátán levő borjunak otthon bóg az anyja. Szluha nem hajhász nagy szerepet és nem is visz nagy szerepet. S éppen ez a legszebb szerep.

Általában igen érdekes anyag az elmélkedésre a szegedieknek, hogy most Szluhát említettem Bakai mellett, — kit csak nemrég fölcseréltek Bakaival.

Szluhától elfordult a népszerűség, mert az országgyűlésen nem játszott szerepet, mert nem volt

szemtelen, mert nem szólt hozzá az olyan kérdésekhez, amikhez nem értett s nem blamirozta magát és a várost, mert nem szaladgált a miniszterek után, nem hajhászta a kegymosolyokat, s nem igyekezett schwindlirozással államférfiúnak látszani.

Elfordult tőle a népszerűség, amikor át kellett volna melegednie. Mert ugysem látunk ma egyebet, minthogy éretlen ficzkók humbugizálnak az országgyűlési padokon . . . a talmi arany csillog még a Dicsőség kirakatában is.

S a szegedi közvélemény, amikor azt látja, hogy Szluha Ágoston eldobja magától a tolvajkulcsot, amelylyel a hírnév templomába belophatná magát, hanem szerényen meghuzza magát a névtelenek között és tanulmányozza a nagyok nyomdokait, ahelyett, hogy kalapot emelne előtte, elfordul tőle és megválasztja Bakait.

Ha Szeged olyan politikust akar magának nevelni, — aki a szédelgésen kezdi — akkor jobb nekünk csak megmaradni — a baromtenyésztésnél. Többet használunk vele az országnak.

*
* *

A mi örökké szellemes Taschlerunkkal történt, hogy egyszer egy miniszteri tisztviselő azon panaszkodott előtte, hogy az utazási utalványát s különféle napidijait bármily lelkiismeretesen számította is föl, csak levonás mellett fizették ki.

— Oh, oh fiatal ember, — mondja az öreg ur gunyorosan — ön még tulságosan fiatal ember. Tapasztalatlan . . . egészen tapasztalatlan.

— Bocsásson meg kérem, de . . .

— Semmi de. Ha ön azt akarja, hogy az összes számadását helyben hagyják, tegyen ön bele mindég a számlájába valami ostobaságot is a cassakontrolór számára, mert annak muszáj törülni.

A genialis öreg ur e mondása korántsem egy fölületes bon-mot. Mély philosophia az.

S én ajánlom azt mindazon államférfiak számára, akik nem akarják magukat lejárni: kövessenek el néha napján egy-egy ostobaságot is, amin az ellenzék megbotránykozhaszék.

Mert az ellenzéknek olyan szükséges a megbotránykozás, mint a pihenő embernek a testmozgás; az ellenzék emberhussal él s piros véresöppeket iszik.

S ezért tartom én furfangos embernek Bakait, aki gyakran oda dob nekünk egy-egy apróbb hibát, hogy azért szidalmazzuk, s az alatt észre se vegyük mit csinál, s ezért követ rossz politikát Tisza Lajos, ki oly kevés egyes hibát láttat velünk, hogy egész működése ellen vagyunk kénytelenek támadni.

De ha a nyitott szem áthatóan nézi Bakai működését, azt kell látnia, hogy az egy galimathiasz. Egy kocsi az, melyet az iparosok indítottak meg s mely most sebesen gurul a lejtőn. Egy kocsi, amelynek ide-oda lötyög a rudja. Egy kocsi, amelynek a két első kereke az önzés, a hátsó két kereke pedig az esetlegesség.

S hogy teljes legyen a kép, ott csörömpöl megoldva a kisafán a kerékkötő láncz.

Nem akarom a multat bolygatni. Legyen az most pihenő tó, s nyelje el benne a lavirozó Bakait a köd. Pedig közel suhannak sötét árnyak, itt táncznak a tollam hegyén, és integetnek negédesen, mintha arra kérnének, hogy támaszszam fel őket.

A megtépett erkölcs göresösen fogja meg kezemet, és azt sziszegi „vágd.”

A politikai jellem, penészlepetten, szinehagyottan lép elő egy szerény zugból: „ne kiméld — mondja — én nem ismerem.”

A népszerűség bekoczogtat ablakomon s azt kiáltja: „én tévedhettem.“

S a méltányosság sötét fátyollal fõdi el szelid arczát, mintha sugná: „ne láss meg engem.“

De én azért meglátlak téged szép istenasszony, s méltányos leszek Bakai iránt, s nem ócsárlom tovább, mert Bakai eléggé meg fog bünhõdni hibáiért. A nagyravágyás, mely a képviselõi székig vitte, megássa sirját is. S ez egy olyan sir lesz aztán, amin nem zöldül ki a fû sohasem . . .

S én csak sajnálom ezért Bakait, s szinte rosszul esett, hogy éppen nekem kellett meghuzogatni a vörös haját: amely ugy lehet — csupán paróka.

HORVÁTH GYULA.

Horváth Gyula nem tud ugyan annyi adomát, mint Komjáthy, sem annyi Ponson regényt nem olvasott mint Rónay Béla, hanem van benne annyi „chic“, szellem mégis, hogy magát Végh Aurél előtt abba a gyanuba keverte, miszerint nem egészen okos ember.

Ami annyit tesz, hogy nem föltétlen mameluk.

*
* *

Pedig Horváth Gyula az. Annak is született, (Erdélybe való) s az is volt mindig.

Mert ő nem úgy tett, mint a többi horvátok.

Azok „fehér lapot“ kaptak. Ő ellenben fehér lapot adott át a meggyőződésében Tisza Kálmánnak. Hadd írjon bele amit akar.

Tisza Kálmán átforgatta Horváth Gyulát a rekonstrukció idejére Tisza Lajosra és most azon a meggyőződésen van, amin Tisza Lajos.

S ez a legjobb mód arra nézve, hogy senkise tudhassa, mi a meggyőződése.

*
* *

A biztosi tanácsban ő a legtevékenyebbek egyike, az-az olyan ügyesen tudja gruppirozni a semmittevést, hogy az szakadatlan munkálkodásnak látszik.

Ha Bakai Nándor Szeged „Dózsa Györgye“, akkor Horvát Gyula a biztosi tanács „Nopcsája.“

Elegans, szertartásos és sima mint az angolna.

A legkényesebb diplomáciai közvetítéseket ő eszközli a biztosság és város közt.

S a jó modor mindég megteszi hatását elannyira, hogy amire Horváth Gyula nem számított, egyszer csak arra ébredt, hogy ő népszerű ember Szegeden.

Meg is ijedt rettenetesen, — s a neki följánlt sövényházi kormánybiztosságot átengedte Nováknak.

S csodák csodája, ezzel Horváth Gyula még népszerűbb lett Szegeden.

S így lészen neki soha el nem évülő érdeme az, hogy nem ő építette a sövényházi töltést.

* * *

Eleinte hire szárnyalván, hogy Komjáthi Bélának van a legnagyobb tájtékpipa gyűjteménye, ő birt a legtöbb auktoritással Szegeden.

Horváth Gyula nem tűrhette meg ellenzéki kézen e hatalmat, fogta magát elment a kaszinói bankettre s elmondott egy meglehetősen gyenge toasztot, nagyon erős hangon.

S azontul Horváth Gyula lett a biztosi tanácsban a legokosabb ember.

* * *

Általában kis eszközökkel ér el nagy dolgokat.

Mikor a király jubileumára elhozatta Budapestről a diszruháját, hire kerekedett, hogy ő lesz az új szegedi főispán: s már már belenyugodott a közvélemény.

A ruha ugyan visszaküldetett a parádé után, de Horváth ügyesen föl bírja használni e kis incidenst,

mert valahányszor pressiót akar gyakorolni valamiben a jó öreg Dáni Ferenczre, mindig megfenyegeti előbb:

— Vigyázz magadra Ferkó, mert megint letalálom hozatni a mentémet.

* * *

Tisza Kálmán állítólag azzal bocsátotta el öcsését várost építeni, hogy itt Pálffy Ferenczet kivéve, senkivel se érintkezzék melegebben.

Horváth Gyulát pedig e szavakkal adta át neki: „Ezt az okos hü embert pedig azért küldöm veled, hogy mindig meghallgasd a tanácsát, hanem sohase kövesd.“

S Horváth Gyula jól érzi magát ebben a szerepben.

Nem kíván lenni kormánybiztos, s nem vágyik önálló munkásságra.

Megelégszik azzal, ha, mint valami bolygó plánéta ott keringhet a nap és hold körül, az azoktól kölcsönzött fénynyel körülölvén.

Nem vágyik pedig komoly munkásságra azért, mert ha a küüllői sógorság, komaság, mely a parlamentbe választá, megtudná, hogy Horváth dolgozni is tud, sohse választaná meg többé követnek, mert hiszen más tisztességes pályán is megélhet odahaza.

* * *

Ha igaz az a francia mondás, hogy a „styl az ember“, akkor Horváth Gyula nem ember, s eszerint nem is voks.

De mivelhog Tisza Kálmán nagyon is tudja, miszerint Horváth Gyula biztos voks, ennél fogva az a francia közmondás egyszerűen nem igaz.

Horváth nevezetes arról, hogy nagyon szórakozott.

Szórakozottsága még diletantizmusánál is nagyobb.

Mondják, hogy egyszer szórakozottságból Tisza ellen szavazott a „Ház“-ban s mikor a kormányelnök emiatt szemrehányást tett neki, elpirult. S ekkor kapta azt a titulust, hogy „naiv mameluk.“

Máskor ismét szórakozottságból Bakait a Zsótérház folyosóján „kegyelmes uram“-nak szólította.

Mire az szemét sem hunyorítva mondá:

— Pszt! Lassabban! Még megtalálja Lajos hallani.

* *

Egyébként Horváth Gyula az erdélyi gentry egyik legjóravalóbb példánya a derék, spicselő, tarokkozó, atyafilátogató nemességből egy darab; mintha csak Apafy Mihály uram ő nagysága udvarából szakadt volna ide.

Nincsen benne annyi jó tulajdon, hogy az árnyoldalait érdemes volna élesen kiemelni s nincsen benne annyi árnyoldal, hogy rászorulna a kiméltre.

Középszerü ember éles judiciummal. Sok szellem kevés tudomány, érző kedély egészséges világnézet, de nagy adag erélytelenség.

Sokat utazott de keveset látott.

Ellehet mondani, hogy európai niveau áll, — hanem véletlenül éppen süppedékes talajon.

Ha tanulni fog ezentul is, jó alispán lehet belőle.

Ha pedig nem tanul már, akkor beválik — főispánnak.

KÉT KIR. BIZTOSI TANÁCSOSI SALON-KABÁT.

A biztosi tanácsstag fogalma, és a salon-kabáté körülbelül azonos — mert salon-kabátot lehet ugyan képzelni biztosi tanácsstag nélkül, de biztosi tanácsstagot salon-kabát nélkül képzelni lehetetlen. Mi is lenne anélkül? Hogy jelenhetne meg a királyi biztos theaestélyein? És ha nem jelenne meg a biztosi estélyeken, el kellene veszítenie a teljesített kötelesség öntudatát. Az pedig borzasztó lenne — mindenikükre.

De nem akarom tódani-fódani ezt a szomorú történetet, — csak azt kívánom még constatálni, hogy a biztosi tanácsstagok többnyire csoportosan röpködnek, járnak és laknak, mint a vadludak.

Ezt pedig azért bocsátom előre, mert hozzátartozik e történethez, mely melleleg legyen mondva, öltözködéssel kezdődik. De hiszen ez oly természetes, mert a biztosi tanácsstag leginkább öltözködésből áll.

De kezdjük novellaszerűen.

Sötét téli este volt. A hópelyhek lassan ereszkedtek alá az égből. Benn a szobában milly gyertya égett, s X—. biztosi tanácsstag a schiffonér előtt állott (ami teljességgel nem volt esuda, mert olyan is van köztük, aki benn lakik a schiffonérban.) Igen, ő ott állott és öltözködött.

Fölcsatolta a kráglit, mely olyan fehér volt, hogy még Komjáthy Béla sem botránkozott meg rajta, s felkötötte a nyakkendő, még pedig olyan esinos esokorra, hogy az ember mindjárt láthatta, miszerint bizonyosan azért lett tanácsstag, mert sokat ólálkodott valamikor a korona-utczai masamód boltok körül.

Azután a lajbi jött: majd meg a salon-kabát. A tavalyi fesch salon-kabát, melyet azért vesz elő most, mert a másik már elkopott a rekonstruációban.

De ime a salon-kabát, ami még soha sem történt, nem akar engedelmeskedni, és sehogy sem kívánt helyet foglalni a nagyságos tagokon; szűk lett s csak nagy erőfeszítéssel sikerült végre fölhuznia.

A derék tanácsstag, aki nem nevezhető karcsu embernek, de annak hiszi magát, s akire bizvást el lehet mondani, hogy hű ember, bár nem annak hiszi magát, elsápadt e rettenetes felfödözésre s rémülten ejté ki kezéből a kis toilette-tükört, nemes ábrázatának hű mutogatóját.

— Irtóztató! kiáltá — elvagyok veszve, megvagyok semmisülve . . . De ennyit hizni! Ez az átkozott szegedi levegő . . . Tavaly még bő volt a salonkabátom.

Töprengve sülyeszté fejét tenyerébe.

— Csak már tudnám mitől van? Talán a Gajdacs-féle halpaprikások? vagy a koszt a Hungáriánál.

Sietve hívatta az orvost.

— Uram, mondá, nagy titkot bizok önre. Egy olyan titkot, amit senkinek sem árulnék el önön kívül. Remélem orvos ur, ön férfi és tudni fog hallgatni.

— Bizhat bennem . . .

— Tudja meg tehát, hogy én . . .

— Igen hogy ön?

— Hogy én szörnyen hizom.

— Ah! Ez igaz, gratulálok hozzá.

— Tudja meg pedig, hogy inkább főbelövöm

magam, mintsem Komjáthyhoz hasonlítsak. Pedig, nagyon rohamosan hiszem, nagyon rohamosan.

Kétségbeesetten markolta meg az orvos kezét.

— Az isten szerelmére kérem segítsen rajtam.

— Mutassa ön a nyelvét. Igenis . . . nézzem csak! . . . valóban uram ön igen hajlandó nagyon meghizni. Ön a legkövérebb emberek egyike készülni. — Igen is önnek árt a szegedi levegő.

A tanácsos ur fájdalmasan szisszent föl:

— Van-e szer ellene?

— Minél több tésztásétel és minél több testmozgás.

— Az orvos éppen el menni készült X-től, midőn a harmadik szobából, X. lakótársa Y-lon tanácstag lép be, szörnyű sápadt arczeccsal.

— Jó, hogy itt van kedves doktor. A hangját hallottam. Jöjjön be kérem, fontos közleni valóm van.

Y. kezében reszketett a gyertya, a mint az orvost a sötét salonon keresztül öltöző szobájába kísérte.

— Uram, kezdé hebegve . . . én elvagyok veszve.

— Hogyan uram? kérdé az orvos.

— Én hektikában vagyok. Lagalább negyven fontot kellett fogynom, mióta Szegeden vagyok. Most, hogy soiree-ra készülök ő excellentiájához, fölveszem a salon-kabátot, s ime uram e kabát, mely szépen tagjaimhoz simult nemrég, most csak úgy lötyög a testemen . . .

— Igen, valóban.

— Mentsen meg kérem, ha lehet . . .

— Mutassa ön a nyelvét. Igenis . . . nézzem csak, . . . valóban uram önben benne van a tuberculosis csirája. Igenis önnek árt a szegedi levegő.

A tanácsos ur fájdalmasan szisszent föl:

— Van-e szer ellene?

— Minél több husétel és kevesebb mozgás.

A doktor elment s a tanácsosok is elmentek a

soiree-ra, de igen szomorúak valának. A királyi biztos salonja sem vidámitá föl őket, pedig az varázserővel bír, hogy aki belép, rögtön mosoly és alázat ül ki az ábrázatára.

Talán a salon változott meg? Nem, minden ugyan, mint azelőtt, az az ismerős óra ketyeg a falon, mely mindig elkésve jár. A szögletben ott vannak üveg alatt a régiségek éppen mint multkor, a falon Szeged madártávlati térképe. Az asztalon ott kevélykedik a fehér kötésű disz album is, amelynek első lapján vitéz Jankovich Miklós áll hősi posiczióban és fringióval. Utána még mintegy tizennégy salon-kabát látható azzal a kis variációval, hogy minden salon-kabát tetejibe más-más fejet pingált a photographus.

A párolgó theát behozták. Mindenki jól érezte magát, csak Y és X urak nem.

Mi lesz ő belőlük ezután? A képzelődés köde ülepedett agyvelejükre. (Mert hisz különben is azzal van saturálva e terem.)

Az egyik nemsokára be fog illeni a londoni kövérek báljába, a másik pedig lefogy minimumra és elsorvad. Hát megérdelem ezt, a rongyos tiz forint diurnum?

A diskursus ezalatt vidáman folyt. Komjáthy tisztességesebb adomáit mondta el (mert tud ilyeneket is) Horváth Gyula a mameluk világról csevegett, a saját modorában, rapszodice, mikor még ő inspirálta az „Ellenőrt“ a kormány megbízásából. Tyü! Milyen világ volt az akkor, s mekkora hatalom ő maga.

Egyszer elvitt egy cikket, amiben ez a szó fordult elő „ál a m ü g y e k e t t.“

„A szerkesztő — úgy mond Horváth — kijavította aztat a szót nekem titokban, hogy én aztat észre ne vegyem.

Én azonban előkövettem a kéziratomat.

„A szerkesztő elpirult.

„— Bocsássa meg ön — mondá — de én az

„államügyeket“ szót két „l“-el és egy „t“-vel írom. S ennek következtében bátor voltam . . .

„— Ah ön két „l“-el és egy „t“-vel írja az államügyeket? — mondtam én neki — Én aztat hiszem, hogy úgy is jól van.

Horváth Gyula oly szeretetreméltóan tudja elmondani a maga turpisságait, hogy az ember szinte megbocsátja neki, hogy okos dolgokat nem cselekszik.

De nem használt az általános jókedv . . . a két rekonstruktor szomorú volt az egész estén s az egyik is, a másik is fölemlíté, hogy egészségügyi tekintetből leakarnak tanácsosi hivatalukról mondani. Y Meránba megy, X Karlsbadba.

— De hiszen olyan egészségesek vagytok, mint a makk — mondták a nagyságos kollegák.

De ők csak váltig hajtották, hogy nem maradhatnak Szegeden.

S már már olyan szerencsésen alakultak a viszonyok, hogy alkalmasint elvesztettük volna őket, ha másnap a közös szálláson a közös inas ki nem viszi a szalonkabátokat porolni az ambitusra, s ha onnan nem viszi vissza „i s m é t“ k i c s e r é l v e.

. . . S lőn, hogy amint a legközelebbi alkalomkor újra felölté egyik is, másik is a salon-kabátját, ő excellentiájához menendők, a lemondást beadni, örömrészketve vették észre X. azt, hogy s o v á n y a b b, Y. pedig azt, hogy k ö v é r e b b lett. Egyszóval visszanyerték előbbi formájukat.

S ennek köszönhetjük, hogy maradtak, — s hogy Szeged ennélfogva nem marad fölépítetlenül.

JANKOVICH MIKLÓS.

Zsedényi piperkőcznek tartotta.

Itt Szegeden azonban cynikusnak hiszik, s praesentes concludunt.

Jankovich Miklós nem törődik a divattal, mindenben a maga izlését és eszét követi.

Az előbbiből következtetést lehet vonni az utóbbról.

* * *

A minden alatt nem értem a politikát is, mert ezt egészen ráhagyja nagyságos Tisza Kálmán urra, aki gondolkozik helyette, s ő hűségesen alkalmazkodik parancsaihoz, küldenék bár kályhafűtőnek Gesztre, vagy pedig a „legyőzhetetlen szádfal“ kormánybiztosának Szegedre.

Egyik őse Jankovich László azért vesztette el egykor administratori székét, hogy midőn Frater Pál hajdani követ berlini utjáról referálva, többi közt így folytatá óriás páthoszszal, majdnem éneklő hangon a megyeteremben: „és láttam ő királyi felségét fejedelmi díszornatusban“ meg nem állhatta, hogy főispáni székéből mérgesen fölpattanva, gunyosan közbe ne kiáltson:

— Volt-e bagó a szájában?

Változnak az idők. Ami az ősapát megbuktatta, épen az emeli ki az unokát. Jankovich azért lett kormánybiztos, mert mindig bagó van a szájában.

Tisza Kálmán kiismerte és belátta, hogy s a l o n -
s z e r e p e k r e nem alkalmas, — megtette hát a
„kubikosok királyának.“

* *

Elementuma a víz. Még mielőtt „az ország vad-
mérnöke“ lett volna, mindig nagy előszeretettel adta
a „vízit.“

Azért is lett v i z i kormánybiztos.

S annyira irigykedik minden más élő lényre,
amelyik a vizet lakja, hogy odahaza vadasi parkjá-
nak halastavában még a békákat is kilövellőzte salon-
pisztolylyal.

S ez az ő egyetlen sikerült vállalata.

* *

Fiatalkorában Józsa Gyurinak készült, vendé-
geket fogdosott, azokat holtra részegítette, hecczeket
inseenirozott, bundát borotvált, kocsikerekeket szede-
tett ki, egyszerűen prototypje volt a fenegyerekeknek.

Képtelen lévén minden komolyabb foglalkozásra,
szolgabíróvá választatta meg magát a dunapataji já-
rásban.

Azonban még ez is terhes és komoly foglalko-
zásnak látszott előtte s bekiváncozék a parlamentbe.

Be is jutott, de itt az általános dologtalanságban,
csoda történt rajta, megutálta a tétlenséget. S egy
szép reggelen elhatározta magát, hogy ő szakem-
ber lesz.

S azóta ő szakember.

Valahányszor árvíz borítja az ország valamely
részét, azon mindig Jankovich Miklósnak kell se-
gíteni.

Igaz, hogy még eddig egyszer sem segített. A
kormány rá is jött arra, hogy itt is, ott is hibákat
követett el.

De azért mégis mindig őt nevezi ki a vízvédé-

lem élére, mert úgy okoskodik, hogy minél több hibát követ el, annál többet bír majd a jövőben ki-
kerülni.

S abban a kormánynak tökéletesen igaza van.

*
*
*

Legnagyobb hőstette az, mikor 1876-ban a ha-
ragvó Duna folyamon át, melynek fölkorbácsolt szí-
laj hullámai óriás jégtáblákat paskoltak egymáshoz,
a dunaföldvári postamester társaságában törekeny
lélelékvesztőn, Dunaföldvártól Pataj felé evezett.

Időközben elindult a jég Földvárott s utolérte
őket.

Nem volt menekülés semerre. A csónakot fel-
húzták a jégre ketten, mert az evezős beleveszett, s
jégtábláról jégtáblára ugrálva Ordasig jutottak.

Itt szerencsésen feljutottak a töltésre, de haszta-
lan, mert egész tenger volt Ordastól Patajig a kör-
nyék.

Jankovich Miklósnál mintegy huszonöt ezer
forint volt a kormány pénzéből, hirtelen elhatározással
kivette zsebéből, átadta utitársának, maga pedig
lehányván összes ruháit, meztelenül a vízbe ugrott
(csipős tavaszi nap volt) s átuszván az ártért, sebes
vágatva beszaladt Patajra.

A jó patajiaak azt hitték megbolondult a nagyságos
ur, mikor ruha nélkül látták végig szaladni a falun,
egyenesen a jegyző házához, hol parasztasszonyokkal
azonnal dörzsöltetni kezdte magát, mignem bekövet-
kezett az izzadás.

Ezzel ruhát kérve azon módon egészségesen
visszasietett a halálnak ott hagyott társát megszaba-
ditani.

Nemrég e tette miatt királyi elismerésben is
részesült.

S volt benne mameluk létére is amnyi maliczia.

hogy az elismerés közzététele után megkérdezze Tisza Kálmánt:

— Kegyelmes uram, nem mondanád meg kérlek, kell-e ezért, és kinek kell fizetni?

*
* *

Mióta Szegeden van, igen jól viseli magát. Akik egyszer beszéltek vele, azok azt mondják, nagy demokrata, akikkel gyakoribb érintkezésben van, azok szörnyű arisztokratának deklarálják, akik azonban tökéletesen ismerik, szentül meg vannak győződve, hogy Jankovich Miklóst lehetetlen kiismerni.

Különben szereti mindenki, mert egyforma goromba mindenkivel. De gorombaságában van valami szeretetreméltó.

Munkakedve törhetetlen, ront, javít, sohse pihen.

Nem hizeleg senkinek, a politikában nem nagyképüsködik s ritkán antichambrirozik a királyi biztos előszobájában.

Ha be-bevetődik is referálni, hideg, kimért és száraz.

Talán érzi, hogy Tisza Lajos éppen úgy tesz vele, mint a szép Nathalie fejedelemnő, mikor a Skuptsina tagjait fogadja.

T. i. Tisza Lajos — vagyis akarom mondani a szép barna fejedelemnő, kifüstölteti ilyenkor a szobákat.

*
* *

Jankovich Miklós mindig hajnalban kel, mert tudja, aki korán kel, aranyat lel.

De azt is tudja, hogy ha aranyat akar találni, valakinek még korábban kell fölkelnie, hogy azt az ő számára elveszítse.

S éppen ez az ő diplomáciaiája.

Megválasztása a helyes időnek, kizsákmányolása

a körülményeknek, eszközöket tudni teremteni a cél elérésre — s az eszközökben is külön-külön célt érni el.

Csernátony-féle életphilozofia!

Pedig Jankovich Miklós csak annyiban hasonlít Csernátonyhoz, hogy egy bünbe, a bankó csinálásba keveredtek, de azzal a különbséggel, hogy míg Csernátony Lajos (a Tisza jobb keze) valóságos ötforintosokat rajzolt, addig Jankovich még csak a „Jancsi bankó“-ig jutott.

* * *

A „Jancsi bankó“ pedig semmi egyéb, mint írásbeli utalvány a kubikosok számára, amelynek alapján ezek enni inni valót kapnak a csárdában.

S ilyen kubikosok között foly le Jankovich élete egy idő óta. Nyáron a baktó-szilléri töltést építette nagy kedvvel, most meg a körtöltésnek feküdt neki.

Hogy bírja a közbizalmat, s milyen tekintélyt vívott ki akarateréye, és szívóssága, mutatja azon körülmény, hogy most, midőn Kende Kanut eljátszván gyermekjátékait, leköszönt a „világ legnehezebb hivataláról“ a percsőrai kormány biztosságról, a szege-diek úgy szeretnék kikombinálni a dolgot, hogy az ország vad mérnöke lenne a legjobb percsőrai kormánybiztos, míg az ő félben hagyott dolgát idehaza majd elvégezné a „város vadmérnöke“ Pilich Kálmán.

Az még tréfából sem birna lenni Pallavichiniékkal szemben engedékeny.

Emez pedig még tréfából sem engedné, hogy valaki ne legyen engedelmes.

* * *

Józsa Gyuriskodó korában egy vendéget csipett meg Jankovich, valami német utazó tudóst, akit sehogy sem akart elbocsátani néhány napig. A tudós ur rettenetes mély alvó volt.

Egyszer midőn legédesebben szunyadozék vala, puha párnákkal bélelt kocsiba helyezte, s sebes vágatva vitte a harmadik német faluig, hol czókmókjával egyetemben gondosan kiemelve a hintóból, egy bokor tövébe fektette szeliden és ott hagyta.

És ezt a történetkét jól tudja Tisza Kálmán.

S ezért van az, hogy csakis a szavazásokra sürgönyözi föl s nem meri otthon tartani e szeszélyes, excentrikus mamelukját, hanem különféle expedíciókkal szórakoztatja.

Mert ha Jankovich gondolkozni kezdene, amilyen állhatlan, szépen összepakkolná összes „szabadelvű” nézeteit (mert ő nála minden nézet csak vendég) s nem őket vinné, hanem ő szaladna el előlük — a szomszéd határba.

De Tisza Kálmán nyugodt lehet. Jankovich Miklóson soha sem esik meg az a csoda, hogy ő gondolkozzék.

Éppen már a Dobó fotografiájának megírásához fogtam, midőn a következő levelet kapom a Jankovich Miklós viselt dolgaihoz kiegészítésül.

Uram! Ki ne feledje kérem a Jankovich egyik legfontosabb stiklijét, melyet Csiky Sándorral követett el.

Egyszer ugyanis Csiky Sándor rémitő hosszú beszédnek keseredett neki, mikor pedig igen drága volt az idő, mert sürgősen kellett a kormánynak keresztül vinni a tárgyalás alatt levő javaslatot.

Azt mondja Tisza Kálmán Jankovichnak:

— Ugyan hallgattasd el kérlek valahogy.

Jankovich bemegy erre a buffetbe, kér ott a „képviselőházi angyaltól” egy darabka jeget, czukkerli papirosba csavargatja, odasettenkedik Csiky bátyánk hátamögé és beereszti az inggallérja alá a veszedelmes katarczetlit.

Eger város érdemes képviselője pedig folytatja honyhazai fájdalomtól remegő hangon . . .

„Igenis így van ez mélyen tisztelt képviselőház . . . jaj!! jaj!!”

Jó Csiky Sándor ijedten kapott nyakához s fogva-
czogva ült le, még mondatát sem végezvén be.

. . . . Sajnálám, ha a történelem számára elveszne
Jankovichnak e fontos szolgálata. Irja meg kérem utó-
lagosan.

Egy szemtanu.

S én örömet irtam meg , mert ki ne időznék
még egy-két perczig szívesen Jankovich Miklósnál, ha
nyomban tőle Dobóhoz kell átmennie?

DOBÓ MIKLÓS.

Egy tehetség sem próféta a saját hazájában a közmondás szerint.

Dobó Miklós pedig csak is a saját hazájában birt próféataságra vergődni, minélfogva talán nem is tehetség.

Annyi tagadhatatlan, hogy van svádája — s ez tartja fenn az illusiót iránta.

Ez vezette félre az alsóvárosiakat is, kik fölkarolták mint követjelöltet 1875-ben. Fölkarolták mondom, de nem választották meg.

E sváda csábitotta el Dánit is, kinek mikor már mindene volt, eszébe jutott, hogy hátha lenne egy püspöke is.

S egy hajszál hija, hogy nem lett.

* *

Csakhogy az az egy hajszál legalább is olyan hosszú, hogy a csókai paplaktól a Tulleriák palotájáig elérne.

Mikor a szegedi kiállítás volt az itt időző Trefort minisztert Dáni édes mázos szavakkal capacitálta mellette. Szavakkal! Trefortot!

Trefort meg is ígérte, hogy kinevezi kassai püspöknek.

S ők hittek neki.

Nem ismerték Trefortot, nem tudták a boldogta-

lanok, hogy Trefort soha senkit sem nevez ki püspöknek i n g y e n.

Naivitásuk elvakította s a sajtóban kezdték szel-
lőztetni Dobó kinevezési ügyét. Ebből azonban vi-
har lett.

A sajtóban élesen vágódott föl az a kérdés, vaj-
jon kicsoda az a Dobó?

A leendő kassai püspök érdemeiről nem tudott
az ország, a közvélemény semmit.

Ekkor állott elő Dáni egy hirlapi nyilatkozattal,
áradozó magasztalással festve jelöltjét s /. alatt mel-
lékli „A n t a l b á t y a beszélgetéseit Miklós
ö c s c s é v e l“ czimű füzetét Dobónak, melyben kér-
dések és feleletekben a közöstudgyre vonatkozó közön-
séges dolgok vannak gyarlón összeférczelve.

Ebből aztán megtudta a világ, hogy Dobó Mik-
lós író.

S most már az az érdeme sem maradt: hogy
sohasem irt semmit.

* * *

Nem maradt benne semmi jó tulajdonság, csak
a s z e r é n y s é g.

De Dáni azt is megcsorbitá, mert a nyilatkozat
végére Dobó püspöksége mellett odatette argumentum-
nak, hogy Dobó nemcsak nagyon okos ember,
hanem egyszersmind neki jó barátja.

Ez se használt. Trefort még e z é r t sem ne-
vezte ki.

Dobó nem keseredett el és nem pihent; pogá-
csát süttetett az utra és elindult patronusokat keresni.

Ment, mendegélt, míg végre eljutott Esztergomba
is a primáshoz.

Simor nyájasan fogadta s meghallgatván kérését,
kedélyesen mondá:

„Fiam, amint az ujságokból olvasom, te nagyon

okos ember vagy. Te nagyon sokat tanultál. Felejtsd el a felét, s mialatt elfelejted, tanulj meg lemondani.

* * *

Lemondani, lemondani . . . könnyű nektek azt mondani! . . .

De minek is mondott volna le vágyairól? Hiszen hogy Trefortot, Simort meg nem nyerhette, azért még nem kell kétségbeesni. Ott van még Várady Gábor képviselő és primipilus-mameluk, akinek titkos üzlete van Budapesten rendjelekre, világi és egyházi hivatalokra. Hátha annak a boltjában van egy eladó püspökség.

Dobó már akkor is ösmerte Váradyt erről az oldaláról, föl is kereste, meg is kérte, — de Várady kijelentette nagy kézdörzsölgetés közt, hogy ezt az árucikket annyira monopolizálja Trefort, miszerint ő igen ritkán jut egyhez-egyhez s annak is mindjárt annyi vevője akad, olyan melegiben elkapdossák, hogy ezidő szerint minden jó akarata mellett sem szolgálhat a t. ez. vevő urnak, hanem, ha netalán egy kis idő múlva tetszenék befordulni stb.

Igy lőn, hogy Dobó nem lett kassai püspökké, sőt post tot discrimina rerum még csak nem is terjesztetett föl a királynak.

Busan, csüggedten tért vissza s hogy szót fogadjon Simornak, megkisérté elfeledni annak a felét, amit tudott.

Sikerült neki.

Éppen az a fele volt, amiért püspöknek kellene lennie az embernek — de amiért sohasem lehet még apát sem.

* * *

Következett is nyomban az áldás, ha nem esordult, esőppent: kanonokság, apátság, s ez utóbbival egyidejűleg a biztosi tanácsnak lett tagja.

Itt a „here bizottság“-ba osztották be, amelynek Dáni fölmentése óta elnöke.

Nagy föladat vár reá a biztosi tanácsban.

Komjáthy Bélát imádkozni tanítja. S azalatt megtanul Komjáthytól káromkodni.

Tisza Lajos, ha majd elmegy innen, a fölösleges pénzből, amit már nem fog tudni hova fordítani — úgy hirlik — pályadíjat fog kitűzni a Dobó Miklós tanácsosi összes működéséről irt legkimerítőbb műre.

A pályázó mű öt petit sornál kisebb és tíz petit sornál nagyobb nem lehet.

* * *

Ezer aranyat pedig a segélypénzekből azon kérdésre szánt, hogy valaki fejtse meg, milyen a Dobó politikai hitvallása.

Hanem ezzel bizony egyetlen péterfillért sem reszkíroz Tisza Lajos; az mint a háromszinü kandur előállítása a lehetetlenségek sorába tartozik.

Mert Dobó Miklós sokkal ügyesebben tudja elrejteni önönmagát mint rokona Dobó Pista — Végh Ignácot.

1874-ben demagóg beszédek tartott a legelők eladása ellen, melyeknek árát a hatóság egy állandó hid fölépítésére kívánta fordítani.

„Antal bátya beszélgetéseiben“ a közösiügyeket mentegeti.

Titokban a „Magyar Állam“-mal van összekötetésben.

Fölvilágosodott embernek látszik, aki az árral uszik, minden körülményből hasznót húz, az orrát mindenbe beleüti, s sehol sem piszkolja be, kit folytonos tevékenységre üsztökél szertelen ambíciója.

Az eszközökben nem válogatós, mennyek boldogságát prédikálja, de a poklok diesszonját érzi.

Várady Gábor ur czége megszünvén, kérdés,

milyen uton szerezte meg a biztosí tanácstagságot? Mert hogy nem igazi szerzemény, azt nagyon könnyű kitalálni.

Igazi jezsuita: a czél szentesíti neki az eszközöket, s az eszközök közül egyet sem tart megvetendőnek és kicsinynek. Dicséretes akaraterő van benne, s rendkívüli szívósság.

Mióta a primás világiasságát egy kissé rosszalólag megvágta, azóta bigott is tud lenni.

Nemcsak a lényegesebb dogmákban, de a misteriumokban, csodákban is hisz.

Ugyanis a szegedi romok közül véli kihalászhadni — a p ü s p ö k i s ü v e g e t.

* * *

Tisza Lajos udvarában gráta persona. A kálvinista nagy ur tetszeleg azzal magának, hogy egy katolikus pap iránt bizonyos fokig előzékeny.

Van is tehát nem csekély befolyása a királyi biztosra, ki viszont a városházávali viszonyokban használja fel Dobót jól. Vagy legalább hiszi, hogy használja.

A kollegák azonban nem egyszer felboszantják frivol megjegyzésekkel és erkölestelen „szabadoncz” adomákkal, úgy hogy egyszer mérgesen fakadt ki a derék pap:

— Én „itt is” az isten szolgája vagyok.

S ezzel elárulta, hogy Szegedet tulajdonképen csak is az Urísten rekonstruálja.

* * *

Számtalanszor vetődött már fel az a kérdés, hogy miért szegény Szeged jeles embereiben?

Mert nincsen arisztokrátiája. És mert arisztokrátiája nincs, a közügyekben való szereplés nélkülözi azon külső csillogást, mely a megyei élet sajátja, s mely oly hatalmas tápláléka az ambiciónak.

Valóban e hetvenezer lelket számláló város csak is Dobókat és Bakaikat tud produkálni.

Ez az oka aztán ama nagy mérvű elhagyatottságnak, mely oly szörnyen megboszulta magát.

Nincs protekciónk. Meddő talajon nem nőnek szálak, melyek összekössenek a hatalommal.

Szomorú dolog, de igaz, — s az igazat, ha nem hizelgő is, miért ne mondanám ki?

Bakait egy epidemikus nyavalya szülte, mely most kezdődik a városokban.

Dobó pedig egy már elmúlt betegség utólázának tünete.

Sehogysen egészséges állapot tehát, hogy e két ember szerepel Szegeden.

Vigasztaló a dologban csak az, hogy sokáig úgy sem szerepellhetnek.

Dobó olyan, mint a szivarszopóka, csak addig fehér, míg a füst át nem járja.

Bakai pedig olyan, mint a szivar; úgy elszivódik, hogy csak a hamuja marad meg.

A csutkájára, legfeljebb az utca-gyerkőcz gyűjt még rá: a hamuja pedig jó lesz fogtisztító pornak a „városházi klikk“ számára.

SZEMZŐ GYULA.

Hasonlít a mesebeli sárkányhoz, aki mindennap hét szüz hajadont evett meg früstökre.

Ezenkívül nem hasonlít semmihez és senkihez.

De a sárkánynyali hasonlat is csak olyan, hogy ha nem a sárkány falta volna föl a szüzeket, jobban hasonlítana a szelid báránnyhoz, — mely harmatos zöld füvet legel.

De nem; hisz ő nem a saját eszméivel táplálkozik!

* *

Hogyan lett képviselő, azt csak a zombori pineze mondhatná meg; hogyan lett biztosi tanácsos — annak sincs története. Az egyesült ellenzékéből is kellett ki-nevezni valakit, s miután Beniczky Ferencz nem akart Szegedre jönni, hogy hogy nem, Tisza Kálmán szeme Szemző Gyulán akadt meg.

Szemző Gyula elfogadta a tanácsosi állást, mert ő neki tökéletesen mindegy, akár Budapesten hallgatni, akár Szegeden hallgatni.

S az a különbség mégis csak meg van, hogy ott öt forintért, — itt meg tizenöt forintért hallgat az ember.

* *

Csendes, jóakaratu ember, aki nem mosatja és varratja ugyan ingeit Párisban, mint Gorove István,

hanem a hazai mosónőkkel és varrónőkkel, — de azért tökéletes gavallér az utolsó gombig.

Járása méltóságos, kimért és olyan lassu, mintha már előre praedestinálva lenne, hogy nem jut messzire.

De ő nem is akar messzire jutni.

Meg van tökéletesen elégedve azzal is, ha szavazáskor neve a „nem“-mel szavazók között nyomtatva jelenik meg a lapokban.

Vagy azt sem bánja, ha az a b s e n t e s e k között is: mert az a kevés dicsőség, amennyi neki kell, mindenütt megterem.

S neki tetszik az, hogy aki e nevet hallja: S z e m z ő G y u l a, — tünődve kérdi önmagától:

Vajjon ki lehet az a Szemző Gyula?

*
* *

A „győri Takács-eset“ óta semmi sem lehetetlen többé a világon.

Megeshetik, hogy Szemző Gyula is szerepelni fog még.

Sőt Grommon Dezső sem lévén örökkévaló, történhetik, hogy Szemző lesz a Bács-Bodrog megyei főispán.

Titkos gondolatai közt ott is szerepel e néma vágy . . .

Képviselői mandátuma tehát arra nagyon jó, hogy odafönn megszokják arcát a kormánykörök, odahaza pedig elszokjanak tőle.

Hogy az egyesült ellenzék melyik árnyalatához tartozik, az egykori dissidensek hive-e vagy a konservativeké, azt voltaképpen kitalálni nem lehet.

Egyelőre tájékozásul annyit, hogy se nem hordott, se nem hord monoclit.

Vannak dolgok, amik ha igazak is, mégsem valószínűek, ilyen például, hogy Horváth Gyula röpira-

tokat irt, és ismét olyanok, melyek ha nem igazak is, még is valószínűek, ilyen például, hogy Szemző Gyula is ad valamit magára.

Ha Szemző Gyula ad magára valamit, akkor ő végtelenül hálás lehet Tallián Béla és Bakai Nándor iránt.

Az ő példájukból pedig e l n é z ő én irántam — amiért fény helyett csak árnyat konstatáltam benne.

Mert Tallián Bélán bizonyul be, hogy nem mindig az igazi érdeme az elismerés s Bakain, hogy nem mindig a tevékenység a leghasznosabb.

* * *

Máskülönben Szemző Gyula egyike a legszeretettreméltóbb embereknek, akit mindenki becsül és tisztel, komoly, férfias és nemes gondolkodású.

Szegeden nem sok vizet zavart, működéséről nem tudunk egyebet, mint azt, hogy egy nagy szüretet rendezett, a királyi biztosék számára, Zomboron.

Különös érdeméül fölhozható, hogy a „Függetlenséget“ járátja, — de nem ír bele.

A színházba szorgalmasan jár — de az előadásra nem figyel.

Legfontosabb mozzanat életében, hogy egyszer minden ok nélkül leborotváltatta a szakállát.

A zomboriak nagy változást jósoltak e változásból. De semmi sem történt.

S a zomboriak ezt sem bánták; Szemző már hozzá szoktatta őket a c s a l ó d á s o k h o z.

Még csak azt jegyezzük meg róla, hogy a „fekete ház“-ban lakik, s hogy gyakran mereng, ábrándozik az ablaknál.

Az uszó felhőket nézi amint összegomolyodnak, a végtelen világűrt, mely kibékíti önmagával.

A merengések egy ilyen perczében, midőn gyémánt gyűrűjével álmodozón zörögtette az ablak üvegét, kedélyesen szólítja meg egyik kollegája:

— Miért nem karczolod rá a nevedet?

— Minek? — kérdi megrezzenve Szemző.

— Hadd tudja meg az utókor, hogy te is Szegeden voltál.

KOMJÁTHY BÉLA.

Van valami rejtélyes az ég alatt és a föld fölött, amibe a tudomány bele nem hatol, amit az elme föl nem érhet, ahova a tudat mécsének fénye nem világít, van valami megfoghatatlan, megdöbbentő, hogy miként lehetett Komjáthy Béla nevezetes ember?

Pedig ő az, nevezetes ember, kapacitás a szélső balon, renomirt ügyvéd, publicista, kitűnő jurista, híres demokrata és nagy gentleman. Azaz mindenki annak tartja s ez a tudalom mint valami elumi köd területén el terebélyes alakja fölött s remegésben tartja a fölületességet, guzsba kötve a kételyt, lánczon a harapós irigységet.

Már két országgyűlés óta ül ott a házban s abból az anyagból van gyurva, melyből az örökös képviselők. De ha véletlenül kimarad, bizony nem esik nagy kár miatta.

A csillag-rendszer járni fogja a maga útját, a mező azontúl is hol fakó lesz, hol zöld, a parlamentek „igen“-je „nem“-je belezug az események folyásába, a csaták vérvilágába, de Komjáthy nem fog hiányzani seholsem: ő, kinek alakja annyi ürt betöltött, nem fog hagyni semmi ürt maga után.

Azt mondja Eötvös Károly, hogy Komjáthynak legkomolyabb tanulmánya az ő adomái.

Horváth Gyula meg azt állítja Rónay Béláról, hogy annak egy-egy jó mondása többet ér huszonöt Komjáthy-adománál.

Már most tehát csak a Rónay jó mondásait kellene ismernünk, hogy következtetést vonhassunk a Komjáthy tanulmányaira.

De én Istenem! — mikor Rónay Béla mindig éppen akkor hallgat el, mikor a jó mondásai következnének.

Mióta Pálffy Ferencz lett „helyettes jó öreg“-gé Szegeden, azóta Komjáthy az egyedüli „táblabíró“ a Tisza Lajos udvarában.

Egy reminiscencia a negyvenes évekből . . . egy czifra tarsoly a „fokos fénykorából“, melyet a hazafiúi etiquette kedvéért akasztott a belügyminiszter a királyi komiszárius nyakába.

Az emberek azt hitték, hogy az a tarsoly európai eszmékkal van tele. A királyi biztos is azt hitte.

Pedig a tarsolyban csak mogyoró volt — a Csernátorny-féle lyukasfajta.

Aki még nem látta Komjáthyt, az nézze meg a nemzeti színházban VI-ik Henriket és látni fogja Falstaffban nem Szigethyt, de Komjáthyt.

Aki pedig nem evett lyukas mogyorót — az rendeljen magának foghagymás rostélyost majonaisseel keverve.

S az is Komjáthyt fogja élvezni.

* * *

Miután, daczára ellenzéki voltának, belépett a biztosi tanácsba, nem lehetek iránta szelid.

S igazságosnak kell lennem, hogy szelid ne lehessenek.

Pedig Komjáthy épen mert ellenzéki ember, ahhoz van szokva, hogy tenyerén hordja a közvélemény. Ugy is van, csak hogy maholnap satyra lesz e tenyeren hordás is. És jóformán csakis olyan értelemben fogja azt elmondhatni, mint a haldokló Uhland, kit egyik barátja éppen akkor látogatott meg, mikor beteg-ápolónői egyik ágyból a másikba helyezték át.

— Hogy érzed magad öregem? kérde a látogató.

— Nos pompásan . . . mondá keserű humorral. Amint látod, még mindig tenyerükön hordanak az asszonyok.

A közvélemény tenyere is olyformán mozog már Komjáthy alatt, mintha egy nagyot akarna ütni rajta.

És Komjáthy érzékeny ember, akinek ez nagyon fog fájni. Tulságos érzékenysége és hiusága a két legnagyobb hibája, amik őt abban akadályozzák, hogy valaha számottevő államférfi lehessen.

A külsőségek folytán emelkedett, a külsőségek közt fog mozogni örökké, s a külsőségek fogják megölni. Ez az ő fátuma.

Mint a planéta, mely más égi testektől nyeri fényét, ő is a Verhovay által ráöntött fényben uszik. Ez az ő szerencsétlensége.

Saját erejéhez hozzá nem nyul, érzi, hogy van ereje, de nem tud vele bánni; tartogatja, mintha gazdálkodni akarna vele, és nem jön rá, hogy az erőt megnöveli a minden más egyebet elkoptató használat. S ez az ő gyengesége.

* * *

Itt a szép alföldön hallottam. Egy szegény szegedi parasztasszony mondta: „elpusztul az a ház, amelynek pávája és jegenye fája van.”

Tisztelettel kaptam le fejemről a kalapot, úgy hátba ütött ez a mondás. Szegény parasztasszony de okosat mondtál!

Századok baját, hibáját festetted le egyszerű szavaddal. Kerkápoly professor minden tudománya csak félig ér ennyit.

A magyar luxus-gazdálkodás elleni népies szólam ez, átgyurva izmos képbe.

S e kép amint tovább átviszszük, mindenhova beilleszthető, még a képviselőházba is, ahol az ugynevezett „luxus kapacitások“ a nem gyümölcsöző talentumok vannak tulsulyban.

Ezek közzé tartozik Komjáthy Béla is. A jegenyefák és pávák közzé.

Természetes eszét juxokra használja. Vannak eszméi, de ő azokból teoriákat farag, s teoriái mint valami birkózó medvék, egymást gyűrnek le, amint sűrűn változnak, de e teoriák egyikébe sem kíván életet lehelni, forr mindig, de nem azért, hogy kiforrja magát, hanem hogy a saját privát passiójára mindig forrjon.

A vére kék, nagyobb arisztokrata Tiszánál is, undorodik a demagogiától, s mégis jól érzi magát pártjában, mert nem néz le a víz fenekére.

Fiatál ember még, alig harminczkét éves. Azért is hagyta magát olyan hirtelen elcsábbitatni az által a szép istenasszony által, akinek „Népszerűség“ a neve. Pedig ha jobban nézné, megláthatná, hogy biz annak nagyon szeplős az arcza.

Az istenasszony csak úgy véletlenül botlott bele Komjáthyba — mert éppen Verhovayhoz állott közel; a kassai toaszt ügyben ő védelmezte.

Komjáthy tehát azért lett népszerű, mert egy védbeszédet tartott.

Egyszer aztán az történt, hogy Mileticset elfogták. Az is Komjáthyt kérte föl védelemre. El nem fogadta.

S ekkor Komjáthy azért lett népszerű, mert nem tartott védbeszédet.

Ime hogy azért is lehet érdemeket szerezni, amit nem tesz az ember!

Hja! Tudni kell eltalálni!

* *

Az esetlegesség és a jó szerencse vette föl aranyos szárnyaira. (Nem is bírná valamelyikük egyedül.)

A legutóbbi szomorú esetről még a téli kabátja is nevezetes lett. A szegény Verhovay verborított testét azzal takarta le, mikor a párbaj színhelyén összeesett.

Azóta az a kabát is nemzeti ereklye.

És hiába, Komjáthy van benne a kabátban.

* *

Az országos dolgokban Komjáthy a coulisák embere. Tagja a Verhovay, Szalay, Mednyánszky ligának. S ha valaha Verhovay-kabinet lesz, övé lesz az igazságügyminiszteri tárcza, ha ugyan be nem elégszik mindenkorra azzal a tizenkét tárczával, amit mint biztos tanácsos innen fog elvinni emlékképpen a kollegáktól.

A coulissák mögött nagy dolgokat sző Verhovayval. Zászlót szeretnének kibontani, melyre a párt purifikációja volna fölírva, — de attól félnék, zsebkendő lesz belőle, ha kibontják. Többségről álmodnak, s alusznak, hogy álmodhassanak.

És mégis az intentió nemes és dicséretre méltó. Kérdés, van-e elég erejük a kivitelhez.

Nincsenek tisztában az eszközökkel.

Ha a függetlenségi párt arra kell, hogy az utókor számára megőrizze nemzedékről nemzedékre Magyarhon függetlenségének eszméjét a maga szűz tisztaságában egész addig, míg üt az óra, s fehér galamb csőrében hozni fogja a függetlenség zöld ágát; vagy míg üt az óra, amikor át kell adni ez eszmét újra

földből nőtt hadseregek lobogóira; ha erre kell a függetlenségi párt, akkor jobb, ha kicsiny, de válogatott párt ad életet ez eszmének a parlamentben, akkor nem szükség kerületről kerületre járni s esellel, fortélylyal minél több egyént (bárminők legyenek is azok) hozni be a függetlenségi párti padokba.

Vagy pedig az a czél, hogy most mindjárt többségben legyen a szélsőbal, s ez esetben nem szabad üzni e merev politikát, mely kizárja a kormány képességet, s mely többségre találva bizonytalan kimenetelű zavaroknak vetne ágyat.

Komjáthyéknak majoritás kell. És pedig kell minél előbb. Arra törekszenek, mert nem hiszik hogy elérik. Ők komolyan csak a párt szaporodást kívánják, hogy szerepelhessenek.

S a párt purificatioja is csak a párt tekintélyének emelése végett képezi törekvéseiket. A párt tekintélyével az övék is emelkedik.

Hogy a nemzet sorsának forgandó kereke ebbe a vágányba zökkenjen bele, arra nem iparkodik a Verhovay-Komjáthy liga, mert akkor azon törnék a fejüket, hogy a „függetlenségi párt“ programját mindenekelőtt kormányképes mezbe öltöztessék.

Csakhogy akkor kellene felejtetniök a Komjáthy kedvencz nótáját, melyet a palóczoktól kölcsönzött, s melyet a népszerűségéről énekel:

Vasas kocsin járok én oda . . .
Vasas kocsi, réz a, réz a szögeji,
Feteklik a rózsám szeméji.

Ha nem vasas kocsin rohannának a népszerűség után, lassabban érnének ugyan oda, de aztán elmondhatnák, hogy „helyén vagyunk.“

Komjáthyról kevés rosszat lehet mondani, de jó tulajdonsága épen nincs. Még az az egy sem, hogy nem journalista. Bele-bele kontárkodik ebbe a mesterségbe is, s amit az országgyűlésen elhallgat, a sajtóban potyogtatja el.

Pedig sokkal jobb lenne ránk nézve is, rá nézve is, ha azt mondaná el az országházban, amit a sajtóban elhallgat.

Szokásaiban semmi sem zavarja meg a világon. Boldog ő pipái, kostökei között. Kevélyen fut át szeme jogi bibliothekáján, melyben van egy néhány raritas és antiquitas is, s amint kinéz könyvtárszobája ablakán a küdben uszó budai hegyekre, nagy füst-macskákat eregetve száján, el-el mereng azokon a boldogtalan embereken, akik azokat a könyveket valamikor el is olvasták.

S ilyenkor kedélyesen pödri bajuszát és ravaszkásan mosolyog.

*
*
*

A szegedi királyi biztossághoz a szélsőbal részéről ő és Bakai neveztetett ki a tanácsba.

Sok remény fűződött Komjáthyhoz.

De Komjáthy szerencsétlenségére megpillantotta itt a Tallián Béla fehér kabátját Rónai Bélán, máskor pedig a Rónay Béla fehér kabátját Tallián Bélán s így kiáltott föl:

— Viseljük az egymás kabátját.

S azóta Komjáthy Béla is a többiekkel egyszini ruhát öltött, s egy csöppet sem látszik meg rajta hogy szélsőbali.

Ő úgy fogja föl a dolgot, hogy itt utóvégre is nincsen politika, s ebben igaza is van, s hogy a gavalleritás azt követeli, ne vessen gátat a királyi biztos intenciónak, — és már ebben nincsen igaza.

Magában véve az, hogy a különböző országgyűlési pártárnyalatok illő arányban vétettek föl a biztosi

tanácsba, mutatja, hogy az opponálás nincs kizárva; egészséges élet valamely testületben oppositio nélkül nem lehet.

De különben is laza fölfogás, hogy a királyi biztost az opponálás akadályozná valamiben: a törvény gondoskodott arról, hogy minden akadályon egyetlen tollvonással tullegye magát.

Az oppositio arra lett volna hivatva, hogy Tiszának eszméket adjon, s az ő eszméi is mintegy keresztül szűrődjenek rajta. De Tiszának hiányzott ez az eszköze s valóban sokszor fölkiálthatott volna Richarddal (kivált, hogy Bakai is mindenre igent mondott.)

„Egy országot egy ellenzéki szóért.“

És Komjáthy meghallotta volna Tisza szavait és nem mondta volna, hogy

„Itt vagyok én.“

* * *

Miért hallgatott Komjáthy? Talán azért, mert semmi mondani valója sem volt.

Lehet; de csak azért nem volt mondani valója, mert nem gondolkozott, mert pihentette az eszét, s beállott „kéz“-nek.

És nem gondolkozott azért, mert ő egy Komjáthy s mert Tisza Lajos egy Tisza. Egyik is ur, másik is az; perfect gavallérok, akik ugyan ellenfeleknek vallják magukat, de egymáshoz közel éppen mert ellenfelek, kellemesek igyekeznek lenni egymásnak. *E z a r a i s o n !*

S e z a r a i s o n a mi megülő betünk még sok ennél nagyobb dologban is, ez az oka az országgyűlési merev és ferde pártállásoknak, ez alkotmányos életünk nehézkességének, s még a corrupeciónak is. *A r a i s o n*, mely megköveteli, hogy hű államtitkárja hibái fölött szemet hunyjon Tisza Kálmán, *a r a i s o n*,

mely megkívánja, hogy Szapáry, Trefort sat. el ne ejtessék, a raison, mely azt diktálja, hogy akivel elindultunk, azt el ne hagyjuk.

Pedig mi nem g a v a l l é r o k a t akarunk, hanem p o l i t i k u s o k a t, nekünk államférfiak kellenek és nem getlemanok. Jó azoknak a t u r f i s.

Komjáthynak vagy voltak eszméi a város alkotáshoz, vagy nem.

Ha voltak, miért nem mondta el őket, miért nem igyekezett azokat hullámozásba hozni, s megkísérteni az érvényesítést?

Vagy nem voltak eszméi a város alkotáshoz és akkor minek fogadta el a tanács-tagságot?

Ez alternativa. Nincsen alóla kibuvó.

Mert a mameluk képviselő vállalhat hivatalt; őt megilleti a — j u t a l o m.

De az ellenzéki embert idegen táborban csak a m u n k a menti.

TALLIÁN BÉLA.

Tallián Bélának csak születni volt nehéz. A többi azután könnyen megy neki. Serkedező bajusszal lett szolgabíró, ugyanezzel a serkedező bajusszal biztosi tanácsstag, s nem volt rá más jogcíme, csak az a serkedező bajusza.

Torontálmegyének ő a legreményteljesebb szülötte, s úgy lehet nemsokára alispánja.

S ezzel van leginkább constatálva Torontál vármegyében az inség.

* *

Mikor Tisza Kálmán a biztosi tanácsot szervezte, a pártárnyalatok szerint, hat képviselőt kívánt abba beilleszteni a miniszteri tanács s három szakértőt.

E három szakértőnek került be Dobó, Tallián és Rónai Béla.

Hogy a tudomány és ismeretek melyik ágában szakértő Dobó, Rónai és Tallián Béla, azt eddig hallandó embernek kisütni nem sikerült, de hiszen talán éppen azért lettek ők biztosi tanácsstagok a szakértelem révén, mert a tudományukat tudták gondosan elrejtteni a külső világ szeme elől.

* *

Tallián Béla kinevezése azonban nem okozott méltatlankodást a közönség közt, mindenki belenyugodott, mert Tallián Béla szeretetreméltó fiatal ember,

akinek jó modora van. Még akarva sem tud ellenségeket szerezni.

A szertelen elbizakodás, lényének egyik alapvonása, mélyen elrejtve a hamu alatt ég. — Azt nem veszik észre laikusok.

Azonfelül érdemei is voltak. Az árvíz alatt erélyesen viselte magát Uj-Szegeden. A menekülők közt nagy rendet tartott, s az élelmezés körül ritka buzgalommal ügyeskedék. S általában egyike a jobb modern szolgabíróknak.

Nem hord cifra sallangos dohányzacskót s nem szí ezüst kupakos tájtékpipából, hanem — cigaretlizik.

Ruháit részint Ugron Gábor, részint Podmaniczky Frigyes mintájára varratja.

A gomblyukában többnyire virágcsokrot visel, s zsebében czimeres zsebkendőt kikandikáló csücsökkel.

Férfi társaságban hallgatag: ritkán szól — de nem elég ritkán.

Jellemzésül még annyit, hogy majd minden kéthétben fotografiroztatja magát, s ilyenkor villogó szemekkel tekint bele a camara obscura éjjelébe s alázatosan mosolyog, mert azt hiszi, hogy az valami csontos mameluk feje — belülről.

Mig végre kikerül onnan a saját feje — kívülről.

* *

Tisza Kálmán egyébiránt azt tartja, hogy Tallián is jó mameluk-palánta.

S sietett őt elültetni a saját kertjébe.

De nehezen marad ott, mert természete ugy látszik könnyen megütni a különböző talajokat.

Mondják, hogy alispánná leendő megválasztása esetén Tisza Lajos már ki is szemelte utódját — Rónay Jenőben.

Ami elég eredeti gondolat tőle: mert egy Rónay igen kevés a biztosi tanácsosi teendőkhöz.

Kettő azonban, félek, sok lesz.

De nem azért kevés egy, mintha még egy másik is kellene és nem azért lesz sok a kettő — mintha egy harmadiknak is nem hagyna elég tenni valót — „egy“ helyett.

* *

Haját fején középiütt elválasztva viseli, kezén karperecz csillog, s erről mindenki azt hihetné, hogy „n ő n e m ü“, ha a tanácsülésekben a legfontosabb kérdésekben ki nem tűnnék, hogy „semleges.“

Semlegességét gyengesége okozza.

S e tekintetben hasonlít Jankovichhoz, azzal a különbséggel, hogy Tallián még gyenge, Jankovich pedig már gyenge.

Mig Pilich be nem jutott a tanácsba, addig Tallián volt ben' a legszebb, most azonban csak a legszolidabb.

Pilich pedig úgy jutott be a tanácsba, hogy valaki egyszer beárulta a királyi biztosnak, miszerint valahol nagyon élesen megtámadta a biztost és embereit. Elmondott rájuk minden rosszat, amit csak össze lehet szedni egy kalap alá.

Tisza Lajos mosolyogva jegyzé meg:

— Megindító ragaszkodás! Mihelyt üresedés lesz, mindjárt kinevezem.

— Hogyan, kegyelmes uram? kérdé meghökkenve egy udvari ur.

— Ugy, hogy Pilichet ismerni kell. Én már informálva vagyok. Sol'sem úgy beszél ahoggy érez.

Ezt pedig azért hoztam elő, hogy fölemlíthessem mennyivel önállóbb Tallián, ki mindig úgy beszél ahoggy érez.

S úgy érez, ahoggy Tisza beszél.

* *

A biztosi tanács üléseiről jegyzőkönyveket is vezetnek. Ártatlan mulatság ez, a hosszú délutánok eltöltésére.

Egyszer egy ilyen jegyzőkönyvbe külön votumát kívánta Komjáthy fölvetetni.

De már ezt nem engedi Horváth Gyula. Ugy is régen csépett már agyon ellenzéki vágyakat. Gusztusa jött tigris husra, s heves spicselés után leszavaztatta Komjáthyt. Amint hogy nem is arra való a hiteles jegyzőkönyv, hogy abba az legyen beírva, ami történt, mert hiszen arról van anélkül is elég tanu, hanem az legyen benne, ami nem történt.

A jó Tallián Béla szive megesett Komjáthy vereségén s méltatlankodva mondá:

— Ugyan már miért ne irhatná be? Csak is ott maradhat az meg örök titoknak — hogy külön voksolt!

Ha megtörtént, ez volt eddig Tallián Bélának a legjelesebb szónoklata.

* *

Tallián Béla tagadhatlanul kiválik a gentry fiatalsága közül, ha nem is az esze által, de ami ezzel nagyon fölér, igyekezetével, szorgalmával jellemével és komolyságával. Mind megannyi kitünő tulajdonok, amikhez ha hozzáveszszük jó hangzásu nevét, vagyonát, szereplése már ily fiatalon is indokolt s kétségkívül szép jövő áll előtte.

Fő dolog, hogy könnyen szerzett sikerei el ne szédítsék, mert a közpálya még azoknak is, kik nagyobb előnyökkel lépnek arra, nagyon göröngyös út. Ezer éles tüske vérzi meg lábukat.

Talliánt a s z e r e n e s e vette szárnyaira Ő még eddig mindig csak r ö p ü l t. Hanem véges-végig ritka halandó utazik a nagyság felé ezen a forsponton.

Ha egyszer ő is lemarad arról — majd akkor lássuk m e k k o r a e m b e r.

Eddig két érdemkeresztje van, de igen kevés érdeme arra nézve, hogy soha se legyen érdemkeresztje.

S ez a legnagyobb baja.

Mert mi lesz a nemzetből amelynek már ifjusága is conservativ, s a hatalom fényénél melegszik?

TISZA LAJOS.

Hárman vannak testvérek. Kálmán tulságos sovány, László tulságos kövér, Kálmán fősvény, László tékozló, Kálmán okos ember, László nem, Kálmán nagybirtokos, László kisbirtokos.

Mindenben ellentétek. A harmadik testvér, Lajos, egyikhez sem áll közel. Ő az arany középserűség.

S nekünk főleg ő vele van dolgunk.

* *

Nem akarok vele foglalkozni mint államférfiival, arra nagyon kevés anyagot nyújt, sem mint volt miniszterrel. Az csak vendégszereplése volt . . .

A miniszteri tárczához azért jutott mint Deák-párti képviselő, hogy a Kálmán vezérlete alatt álló ellenzék akkori heves támadásai szelidíttessenek a cabinet erősítése szempontjából. S így lehet a gyengeség is jó helyen alkalmazva erő.

Mint miniszterről nem beszéltek semmi jót, jele, hogy azelőtt nem subventionált lapokat, és semmi rosszat, jele, hogy nem követett el nagy dolgokat.

A fusio után, a Tisza Kálmán személyi pártjához csatlakozott ő is, és mamelukja lett a bátyjának.

Különben igazi gentleman, sportsman és nőhódító. Multja gazdagabb pikáns kalandokban, mint komoly törekvésekben.

Gőgösebb ember a két Tiszánál alig van Ma-

gyarországon. Kálmán a Telekyek összes nagy, László összes rossz tulajdonait örökölte, Lajosban ami jó van, az a Tiszáké: a szorgalom, a szívósság és becsületesség.

A Telekyek tulajdonaiból neki nem jutott semmi.

* * *

De nekünk semmi közünk a régi Tisza Lajoshoz, kinek életfonalá szép asszonyok hajszálaival van összegombolyítva, ki legfeljebb a nemzeti kaszinóban volt számottevő egyéniség, ki duellál, lovagol és részt vesz a megyeri rókavadászatokban; mi a szegedi királyi biztost keressük benne.

Beösmerjük, hogy szerencsés volt a kormány választása legalább szegedi szempontból.

Ismétlődött annak a kalapnak a története, amelyikhez minden fej kicsiny volt.

Mi szegediek voltunk végre az a nagy fej, amelyre Tisza Lajos éppen ráillett.

Mi is jól jártunk Tisza Lajossal, Tisza Kálmán is jól járt velünk, mert csak így adhatott tul a kalapon; ez éppen öcscsének való hivatal; olyan uri, mintha miniszterség lenne, de könnyebb.

Legalább arra könnyebb, hogy dicsőségesebb legyen.

* * *

Amint Tisza Lajos betette a lábát Szegedre, egyszerre új élet fakadott a romok között.

Egész kis állam, status a statusban keletkezett.

Legio hivatalnokból áll a biztosi apparatus. És ezek az urak folyton dolgoznak.

A finn mesék hősei végeznek olyan dolgokat, hogy az apró kása közül kiválogatják a mákszeme-

ket, amiket megint összekever valami rossz szellem. Ninesen annak célja, vége . . .

A királyi biztos lejött, de terv nélkül, amint hogy nem is jöhetett le másképp, mert mikor Szeged rekonstrukciója a nemzeti közvélemény pressiója alatt beledisputáltatott a miniszterelnök fejébe, ő is a régi kitaposott nyomra lépett, hogy majd szerez Szeged számára egy kölesönt és egy királyi biztost. A többi aztán megy magától.

S a kettő közül meg is szerezte először a könnyebbiket, a királyi biztost.

Az idejött gondolkozni, töprengeni, — holott t e r e m t e n i küldték ide.

Legalább így fogta föl a biztossági intézményt a kormány és országgyűlés, midőn a biztos mellé rendelt tizenkét tagu tanácsnak nem adott befolyást. Itt egy embernek kell gondolkozni, határozni és parancsolni. A diktátor szerepköre ez. S a diktátornak tudni kell mindent.

De a diktátor nem diktál semmit. A tollat rágja, virraszt, hogy gondolkozhassék. S a gyertyának, mely íróasztalán ég reggelig, sok hamva marad, de gondolatnak árnya sem.

Hatalma nagy, mert fivére a miniszterelnöknek, de kötelezettsége is nagy éppen ezért. Az egyiknek nem veheti hasznát, ha nem felelhet meg a másoknak.

A lassuság átka ül a háta mögött, mint ahogy a sötét gond Horác lovagjának nyergében.

*
* *

Hogy e hosszas habozás és sokat ártó lassuságot megérthessük s annak okait és hatását mérlegelhessük s általában, hogy a Tisza Lajos működésébe bepillantást vethessünk, szükséges előbb megösmernedni a szegedi viszonyokkal, s e végből Bakai Nándort szellőztetni kissé.

Bakai már régen kereste Szegeden a hírnevet és dicsőséget. Nehezen jutott hozzá.

Legelőbb egy billentyűt nyomott meg: ez a hizelgés hangja volt, lágy, édes, suttogó. A népszerű emberek kegyét hajhászta. Ugy akart a magasba emelkedni, mint az ökörszem: a mások szárnyai alatt. Osztrovszky és másokba kapaszkodott s természetesen ezek Deákpárti liberiját viselte.

De ezen az uton nem boldogult.

A Deákkorszaknak nagyon talmi ember volt.

*

*

*

Akkor hát megnyomott egy másik billentyűt. Recsegő ellenzéki hang, mely lepereggtette a bihari pontokat, mint a werkli. Tisza-Ghyczypárti lett. De itt sem boldogulhatott.

Tiszának még akkor nem volt szüksége mame-lukokra, csak férfiakra.

*

*

*

Bakai ekkor megnyomott egy harmadik billentyűt, s fölhangzottak a Rákóczy-induló accordjai. Bakai a függetlenség hőse lett, ki a németek vérért szomju-hozza. Neki országgyűlés kellett a Rákoson, király, aki csárdást tánczol a Hortobágyon, miniszter, aki bruderschaftot iszik a napszámosokkal. Egyszerűen minden kellett, ami sallangosan hangzik. kellett neki az arany bulla és nem kellett neki a *pragmatica sanctio*.

De hát ő még ugy sem kellett senkinek.

*

*

*

Fogta hát magát és még följobb liczitált, szélső-baliból republikánus lett. Elkezdte emlegetni a debreczeni országgyűlést, olvasott valahol valamit a kommunismusról, fölült erre a paripára s hirdette a demagogiát tele szájjal.

De hát a fátum leleményes, arra kellett ébrednie, hogy még az elvtársai is idegenkednek tőle. A ház

három „republikánus“ tagja: Mednyánszky Árpád, Szalay Imre és az öreg Kállay Ödön idehozta ellene a szelíd mérsékelt Törs Kálmánt, nehogy ilyen republikánus jőjjön be a parlamentbe.

Mindenki kétségbeesett volna e sikertelenségen s visszavonult volna, csak Bakai nem. Az ő fortepiánóján volt még egy ötödik billentyű is.

* * *

Megnyomta azt is.

Ott volt előtte az iparos-osztály, kivált Szegeden nagy lendületet vett mozgalma.

E mozgalom üdvös volt, mert az ország által kijelölt irányban indult.

Nemzeti törekvések tükröződtek vissza a szegedi iparosok nyüzsgésében.

Egyesültek, hogy tömörülve legyenek s az egyesülés célja saját iparérdekeik kiismerése volt: mert csak ha ismerik, akkor juttathatják azokat érvényre.

S e nagy nemes eszme, mely kiváltképen itt ápoltatott Szegeden, mely betölti a műhelyeket, mely kihangzott a pöröly és kalapács ütésekből, mely majdan forrásává lehetett egy nemzet jólétének, e nagy eszme alá lett aknázva.

Bakai ur a politika puskaporát csempészte be a műhelyekbe s elméje kohaján addig esiholt, míg szikrát kapott s légberöpiült a valóságos cél; csak a füstje maradt meg, hogy osztály mozgalomban lyukadjon ki.

A gondolkozó emberek a fejeiket csóválták.

Hát hitte azt valaki, mikor az iparos érdekek gyámolítását tűzte ki zászlójára ország, kormány, hogy az iparosok abban fogják látni az ipar haladását, ha ők intézik a közügyeket?

Bizony senkisé; mint ahogy mi most nem gondolunk arra, hogy gróf Apponyi Albert vegyen mértéket a kabátunkra.

Nagy tévedés ez, nagy eszmezavar ami a szegedi iparos köröket betölti. Nekik, kiknek annyira szívéükön fekszenek az iparérdekek, nem sugta meg valami, hogy azokat veszélyeztetik, ha az iparérdekek köpenyegébe békát csusztatnak be?

Mert azt a köpönyeget aztán ki is porolhatja a rászédett ország, hogy valahogy ne legyen többé béka benne.

És kisedte rá az országot?

Az iparosok?

Nem.

Az iparosokat szedte rá Bakai.

* *

Lassan, észrevétlenül közeledett hozzájuk, mint a kigyó. Legelőbb is elfordítá őket természetes vezéreiktől, majd elfordítá őket azon utról, amelyen eddig haladtak.

Programjában kimondta, hogy ellensége mindenféle arisztokracziának, még az észarisztokracziának is.

Éljen az esztelenség!

S az iparosok visszamondták:

Igaz! Éljen Bakai!

* *

Meg lett az, amire vágyott, bejutott a törvényhozásba s hogy ő oda bejusson, meghurczolva kellett oda löketni a veszedelmes mozgalmak lajstromába ama célnak, mely az ipar gyámolításában kulminált, s mely ott ragyogott jobbról, balról, minden zászlón.

Az ötödik billentyű megnyomása használt tehát Bakainak, hanem ártott az iparosoknak és Szegednek, mert annak az ötödik billentyűnek olyan volt a rugója, hogy kipattantotta az osztályok szerinti sorakozást.

* *

Ily viszonyokat talált Szegeden Tisza Lajos. Az intelligentia szétszakadva, saját egyéni érdekei szerint csoportosul. Egy része, kivált az ügyvédek majd a néppel, majd az iparosokkal tartanak, amint ebből vagy abból az osztályból nyerik klienseiket, sőt maga a főispán mind a kettővel kokettirozik egyszerre.

Sehol a világon nem találhatni elkényeztetebb alsó osztályokat, mint itt, s sehol erőtelenebb, elnyomottabb intelligentiát. A tekintélyek kora itt járt csak le igazán, mert nincs egyetlen olyan kiváló személy, ki csak öt biztos követőre számíthatna valamely politikai vagy társadalmi actionál, csak azért, mert Ő áll az actió élén. Az egyéniség sulya elvesz; s enélkül az erő nélkül nem képzelhető egészséges élet, de még kevésbé mozgalom.

Az intelligentia nem párt, hanem csak néhány apró klikk, melyek örökké váltakoznak, az iparosság, és a nép ellenben egyletekben és népkörökben egészsze tömörödik, az egyesülés bizalommal és erővel tölti el, s ő tudja, érzi ezt, s nem akar osztozkodni a hatalomban, nem akarja magát vezettetni engedni, hanem magához ragadja a vezérszerepet.

Ily viszonyok mellett nehéz volt a Tisza Lajos szerepe. Az adott hamis helyzetek közt minő álláspontot foglaljon, hova csatlakozzék, kinek kedvezzen, vagy ha kedvezni nem akar, miként egyeztesse össze az ellentétes érdekeket?

Tisza hirtelen kiismerte a helyzetet. Bevonult a Zsótér házba, hermetice elzárta magát mind a három osztály elől s csak az ablaküvegen keresztül nézett le a nagy chaosba.

*

*

*

Különben is szomorú traditiói voltak a királyi komisszáriusságnak Szegeden . . . Mint valami fekete árnyék, úgy huzódott itt át az emlékezeteken Ráday.

A királyi biztosról intézkedő törvény, habár nem függesztette is föl a municipium és tisztviselőinek ha-

táskörét, de mégis úgy bánt el azzal, mintha mondaná: „félre bokor, erdő jött helyetted.“

Csupán maga a municipium első hivatalnoka: Dáni főispán maradt meg önérzetesnek, kevélyen mutatva rá a törvény egyetlen paragrafusára:

— „Ebben gyökeredzik az én hatásköröm.“

S ez a paragrafus azt tartalmazta:

„a főispán ezekben és ezekben a dolgokban a királyi biztossal egyetértőleg, illetőleg annak utasítása szerint jár el.“

Minden hatalom Tiszánál összpontosult. S amint végig tekintett a Zsótér-ház első emeleti ablakaiból a messze nyuló romokkal tarkított város fölött, lelkét XIV. Lajos kevélysége ringathatta.

A legelső impressió az volt, hogy vagy Tisza Lajos fog érdemtelennek bizonyulni állására, vagy Szeged városa lesz érdemetlen Tiszára, mert Tisza Lajosnak kétszer könnyebb volt nagy hibákat elkövetni mint másnak, azért, mert a Kálmán testvére, de kétszer nehezebb volt Szeged elismerését kivívni mint másnak, azért, mert a Kálmán testvére.

De a legelső impressió csak a körülmények számbavetése volt s az is csak hozzávetőleges; az idő kivetkőzteti alakjukból még a számokat is, s az eredmény letörli mint a szivacs a találgatásokat.

Szeged akkor nagyon beteg volt. S senki sem türelmetlenebb mint a beteg. Felhők látása gyötri, erdők zugása ingerli, a levegő fojtogatja. S bármelyik oldalán fekszik, mindig a másikon volna jobb.

Tisza Lajost nem fogadták melegen. Mintha valami daemonok ingerelték volna a közvéleményt: az mérges kezdett lenni rá. Aggodalmak keltek, panaszkok támadtak. Miért? Honnan? Senki sem tudta, s mégis mindenki érezte.

Csoda-e tehát ha a viszonyok által megbénítva, terv és a lángelme csodaereje nélkül nehéz volt a kezdet, nem lett nagy conceptiójú a rekonstrukció. sőt alapjában elhibázott lón egyoldalúsága miatt.

De eltekintve ezen egyoldalúságtól (mely sok részben épen talán a viszonyokban talál ha nem is mentséget, de legalább magyarázatot) azon szűkebb határok közt, melyekben a Tisza látköre és ereje kitűzte a törekvések főpontjait, egy sok tekintetben sikerült munkálkodást kell constataálni.

Ha ninesenek is megvalósulva a fényes álmok, izgatott agyvelők csodálatos visiói egy tündérszépégü új Párisról, Szeged létele biztosítva van.

Nagy föladat volt s teljesítése nem oly könnyü, mint hinni lehetne.

Az Aladin csodalámpája kis szerepet játszott itt. Bár néha-néha megnyomta rugóit annak is s midőn Pauler igazságügyér egy csomó indok kíséretében mult év október 15-ére visszatelepithetlennek nyilvánította a törvényszéket, Tisza Lajos hatalma egész erejével irta vissza a miniszternek: „a fölhozott okok közül egyet sem találtam olyannak, mely arra késztetne, hogy határozatomhoz ne ragaszkodjam.“ S a miniszternek engedni kellett.

De nem csak a miniszterelnöktől kölesöznözt hatalom, ügyes fölhasználása támogatta Tisza Lajost sikereiben, hanem személyes tulajdonai szerezték azt meg neki.

Ugy tűnik ő fel mint az orvos, ki mérges, kártékony füvekből főzi a legjobb medicinákat. Excen-trikus eszközöket használt föl czéljaihoz.

Aristokratikus légkört teremtett maga körül itt a demokrácia fészében. Ugy akarta meghódítani az embereket, hogy távol tartá magát tőlük.

Siket volt minden panasz előtt, hogy igazságos lehessen. S megorvosolt minden panaszt.

Soha sem ígért semmit. S többet teljesített, mint amennyit elhittünk volna neki, ha igéri.

Harcot folytatott ellenünk — hogy mindenkit legyőzzön — a mi számunkra.

Hajthatatlan volt, szívós maradt, tetteit a tapintat vezette, s még azok is, amelyeket kezdetlleges alakjukban ellehetett itélni, félremagyarázni, mind egy közös pontban, Szeged érdekeinek keresésében futnak össze, s megvilágítják az ő egyéniségét s összes törekvéseire a tehetség, erő és nemes gondolkodás bélyegét nyomják rá.

Körülbélül lejárt ember volt már. Mint miniszter kevés nyomát hagyta működésének. Lefutott pályáján nem látszottak oroszlány nyomok. Az ország nem ismerhette egyébként mint közönséges nagy urnak, aki a felszinen uszik. Nem kapott tőle nagy dolgokat, de nem is várt, sem most, sem jövőre.

S most ime az történt vele, ami Ornan lovaggal, aki fényes királyi udvaroknál kereste a Dicsőséget, mig végre kifáradva, eltikkadva igénytelen kunyhóban találta meg parasztleányka képiben. Egyszerű fehér kötény volt rajta, s mezei virágot tartott kezében . . .

* *

Megérdemli e dicsőséget, mert energia, fáradhatlanság, türelem, hatalmas kinyomata az önállóságnak, az önmegtagadás és mérséklet félreismerhetetlen ereje, kell hogy diadalmak magja legyen.

Szépen jellemzi Tisza Lajost, hogy midőn a Polczner-féle közgyűlési felirat következtében konfliktus támadt közte s a város között, s azt tanácsolták neki barátjai, hogy függeszsze föl a köztörvényhatóságot, így szólott:

— Ez bizonyára könnyebbségére szolgálna a mi feladatunknak: de ha én hozzá nyulnék mint alkotmányos ember a város autonómiájához, azt csakis indokolással tehetném, s ebben az indokolásban kénytelen volnék, hogy magamnak igazságot szerezzek az ország előtt, Szegedet eláztatni. S én inkább tünök, hogy sem Szeged jó hire szenvedjen csorbát.

E sok helyütt kitündöklő nemes gondolkozásmód

szerezte meg számára a jobbak tiszteletét, s e tisztelet volt legnagyobb garantiája az elért sikernek, ez fedte be fényével azon nagy árnyékot, melyet az újjáalkotási mű elhanyagolt oldala vet.

* *

De szóljunk erről az oldalról már egyszer bővebben, hogy megértse az olvasó, hol követte el a hibát azon férfiú, ki a részletekben circumspektus tudott lenni.

Mutassuk ki, hol tévedett s miben, mert hiába, rendszerint csak a lángelmének vannak tökéletes alkotásai.

S Tisza nem lángelme. Műve azonban mégis könnyen sikerülhetett volna teljesen; azon ambíció, mely benne buzog, rásegítette volna, ha nem vegyül abba a hiuságból is sok, s ha nem a felületességet keresi és nem szalad a külső siker árnyéka után.

Mikor kezébe vette az újjáalkotás ügyét, érezte, hogy nagy eszközökkel rendelkezik. S ez eszközöket fölhasználta mind; többet tett mind amennyit várunk lehetett.

De az alap, a kiindulási pont helytelen.

Ugy tett, mint a hadvezér, ki a harcztéri bulletinok kedvéért vivja az ütközetet. Megnyerte a csatát, mindenkép megnyerte volna, de hogy nagyobb bravourral győzhessen, oda dobta martalékul az embereket. Mert jól esik neki, hogy a hadibulletinben fényesebb siker lesz konstatálva.

Tisza is várost akart itt építeni, magas falakat, amik nagy eredményeknek fognak látszani.

Potemkin városa lesz — de a tyukhus nélkül a lakosok asztalán.

* *

Igy rekonstruál Tisza Lajos, lehet tudva, lehet nem tudva.

Ő úgy gondolja, magas falak, imponáló háztömbök hirdessék, hogy ő itt járt. Ha ő arról álmodott,

hogy ezernyi kémény felhőkbe kapaszkodó füstje rajzolja le ködbetükkel a Tisza nevet, arra elfelejtett gondolni, hogy ahonnan ered az a füst, azt a tüzhelyet koldusok ülik ott ben majd körül.

Látszatra, hatásra van számítva a rekonstrukció. Mert hogy jól vannak e lakva az emberek, van e valami bajuk vagy nincs, azt úgy sem lehet meglátni. Vagy ha lehet, ki gondolna azzal, mennyire járult e jóléthez a királyi biztos?

Olyan rekonstrukció kellett hát, amit a szem a z o n n a l észrevegyen, hogy Tisza Lajos is a z o n n a l kivegye a magáét a dicsőségből.

S ezért van elhibázva az ujjá alkotás műve sarkalatosan. El van hibázva, mert erőltetett város fog épülni s a rendszeres fejlődés helyett szükség-szerűen a hanyatlás lejtőjére hág.

Régi magyar szokás: mutatni és mindenáron mutatni. Ez csillog ki itt is. A könyöradományok építő anyagokban való kiosztása, az építkezési kölcsön s az építkezésre való forceirozás annyi meg annyi mesterkéltneme, mind a jelzett cél felé gravitál.

Igaz, hogy Tisza intenczióit indokolni is jól lehet.

Mert ha itt nagy város lesz — úgy okoskodtak fönn a Zsótér házban — majd csak kerül abba lakó is. S aki ide kerül, legyen akármilyen nemzeti-ségű, itt ugyan magyarrá válik.

Tisza Lajos reményeinek vitorláit egész odáig feszítette ki, míg Szegednek s z á z e z e r lakója lesz. Képzelete e pontnál pihen s mulat édesdeden. Nem ok nélkül, mert tagadhatlan, hogy önállóvá csak akkor válik egy város, ha lakossága fölül van a száz-ezren. Azon innen kiskoru s a continensen észre sem veszik, azontul pedig már egészen a m a g a u r a. A világpiaczon neve van és hitele.

De ha az érem megfordított oldalát nézzük, ott viszont azt kell látnunk, hogy az építkezés forceiro-

zása oly pangást és krachot fog előidézni, s anynyira ledevalválja azon házak értékét is amelyek megmaradtak, hogy az egy új katastrofa lesz megint.

Ez elszegényítés nyomán lehet, egy nagy kereskedelmi város virágzása indul meg majdan, de az elszegényített elemek — Szeged mostani lakosai lesznek.

* * *

Egy felvidéki megyében történt, hogy a rémuralmat gyakorló Deákpárt teljes diadalokat akarván produkálni, az egyetlen ellenzéki (Tiszapárti) képviselőjelöltnek elfogatását határozta el egy értekezleten.

A szolgabíró egy fiatal ambiciozus tudós, kire az elfogatás bízott, ahelyett, hogy azt szó nélkül elfogadta volna, hosszabb beszédben kezdé fejtegetni, vajon helyes-e az elfogatás, vagy sem.

„Mert uraim — ugymond — minden dolognak két vége van“ . . .

„Elhiszem öcsém! — kiáltott bele a hatalmas megyei urak közül valamelyik — hanem akkor nem is leszél soha vicispán.“

Nem is lett, de még szolgabíró sem. A követjelölt pedig rab lett a választásokig.

E hatalmas megyei olygarchák egyikét látom minduntalan Tisza Lajosban.

Az a légáramlat van itt is, ami ott a megyeház márvány termeiben csapkodta az ajtókat. Itt is csak egy oldalát látják szándékosan a dolgoknak.

* * *

Pedig a rekonstrukciónak csakugyan két oldala volt.

A nép, az egyének, akikért igen kevés történt, akiknek a kedvezményt is úgy nyújtották, hogy alig volt benne köszönet, s a város a „köz“, amelyért

viszont több történt, mint amennyi elég hogy harmoniába legyen a másik tényezővel.

S az is, mi a közösért történik, mindig az egyének vállára nehezül, azon egyénekre, akik a közösben mindenüket elvesztették, de most csak nagy nehezen fognak nyerni valamit a közösben valamikor.

Az ideiglenes építkezések — e költséges hidak a nyomorusághoz — többet ártottak mint amennyit érnek a nyújtott kedvezmények; a kisajátítások és segély-kiosztások későre maradása, a kölcsön megnehezítése mind az egyesek kárára esik erősebben mint a közre. Sőt mindezek a köznek való kedvezés miatt történtek így.

Kétséget nem szenved, hogy Tiszának a város, a jövő felé illet gravitálni — de nem oly aránytalanul nagy mértékben, mert nemcsak a hatezer rombadőlt ház értetődik a rekonstrukció alatt, hanem a végpusztulásra jutott hetvenezer magyar is.

Azok a házak nem fognak magyarul megszólalni.

Ez a hetvenezer ember beszél és érez magyarul: ezt kell vala megmentenie az elpusztulás és szétszéledéstől.

Francziaországban vagy egybeüitt, hol egy nemzetiség van s hol egy elpusztult lakosságot hasonló ajku lakosság vált föl, bár szorosán ott sem lenne humanus, mindamellett megengedhetőbb az ilyen irány, mert ott csak annyi egy város új benépesítése, mintha valakinek az előbbi foga helyett egy másik nő: de itt nem lett volna szabad elhanyagolni a lakosokat, mert a mostani lakosok a város — az a város, amelyért áldozatot hozni érdemes az országnak.

„A jövőnek dolgozunk“ — szokta mondani Tisza Lajos.

Am husz huszonöt év múlva tán érezni fogja az

ipar, a kereskedelem, sőt még a mezőgazdaság is a közösnek tett nagymérvű befektetések áldásait. S ezáltal érezni fogják az egyesek.

Meglehet — de minek a fű már, ha a bárányok kivesztek? . . .

* * *

Mindezek tekintetbe vételével lehet-e sikerültnek mondani a rekonstrukciót?

De lehet-e valjon elítélni?

Lett volna-e méltányos kules, mely szerint a lakosság is rekonstruáltassék, s e kules, bármilyen legyen is, keresztülvihető lett volna-e a chaotikus zavarban, melyet Tisza Szegeden talált s mely az osztályok természetellenes álláspontjában fekszik?

A „demokraczia városa“, mint ahogy Szeged magát szereti neveztetni, nem valami dícséretes titulus.

Ha az államban szögletes minden anachronismus, szögletes az is, ami korai.

Ami Szegeden demokracziának látszik, az csak az arisztokratismus parodiája.

Az emberek önként érzik meg természetzerű szükségét a vezetőknek, az arisztokracziából, s mert benne van e szükség a vérben, kipattan az ott magától.

S e pattanások nagyon aggasztók, mert mérgesek.

Elvetik a kiváltságos osztályt a szegediek s mindjárt teremtenek egy másikat az iparosokban.

Azért, mert valaki kézi munkával keresi a kenyeret, lehet az államnak olyan tisztességes tagja, mint a többi, de nem bírhat kiváltságokkal. Mert nem az a demokraczia, hogy egy osztálytól a másikhoz jusson a hatalom, hanem hogy valamennyi között eloszolják.

Itt Szegeden pedig akként magyaráztatik az ipar emelés, hogy az iparosok hatalma, befolyása növekedjék a közügyekben, a politikában — amikhez nekik mint iparosoknak a saját speciális kérdéseiket kivéve semmi közük.

A közügyeket vezessék az összesség megbízásából azok, akik azt a mesterséget tanulták.

* *

Nem apró dolog ez amiről most szólok, mert itt ötezer magyar iparüző van egy csomóban, messze túlhaladva az intelligencia számát, tehát Szeged az irányadó a magyar iparos osztály jövő fejlődésére nézve is, nem Budapest, hol az egyesületi szellem is kisebb s hol az iparos osztályok folytonos váltakozási processusa nagyban hátráltatja a tömörülést, de ami iparos élet van is, az idegen jelleget ölt fel. Itt az anyafészek. Aminő bélyeg nyomódik itt ez osztályra, olyan lesz az mindenütt a magyar városokban.

S itt bizony nagyon veszedelmes tulajdonokat vesz föl az iparos élet.

Eddig még nem merte nekik megmondani senki. Mert ez az osztály az, melyet fölülről dédelget a kormány, engedve a divatos jelszónak „emeljük az ipart“ s magát és a világot akként ámitva, hogy mert az ipar emeléséhez nincs elég esze, s tán ereje sem, az iparosokat gügyölgeti.

Itthon pedig az iparos osztály mert tömörült, s mert ferde látköre ábrándokat és hiu célokat mutogat neki, magához ragadta a hatalmat a közügyekben s mindenkor ha alkalma nyílik siet azzal ferde irányban élni, itthon tehát szükségképen úgy tekintik mint hatalmi tényezőt s mint ilyennel paktál vele főispán, politikai párt s mindenki aki boldogulni akar.

Hibáit legyezgetik, hiuságainak, álérdekeinek hizelegnek — s ezzel folyton jobban szédítik el fe-

jét, növesztik hatalmát, mely végre is az ő saját nyakát fogja szegni, s egyre mélyebben rántják a hinárba.

És soká nem akadt ember, aki megmondaná nekik hogy észre téritse:

„A ti föladatotok a munka, nem a kormányzás és uralkodás. Mihelyt uralkodni akartok, ellenségeivé váltok a hazának, mely hasznos polgárokat remélt belőletek. Ha demokracziát akartok, ott az intelligenciát illeti az uralkodás; az elmét a gondolkodás, a kezeket a munka.

Elmondtam nézetemet, bár tenné azt nyomatékossá az igazság, — mert nem kívánom hogy jósszavam beteljesedjék, de bizton tudom, hogy ha az iparos mozgalmak a szegedi iránylatban fognak fejlődni (s minden azt mutatja hogy úgy fognak) nem sokára megjön az idő, hogy ország kormánya s a nemzet jobb fiai, kik e mozgalmat megindították, ellene fordulnak, hogy azt az államfejlődés veszedelmes fatyuhajtásaként gyökerestől kitépják.

.

Hogy pedig ez így van Szegeden, annak az intelligencia gyámoltalansága az oka. Mert minden eső sarat csinál, ép ahogy minden fejlődő mozgalom s így az iparmozgalom is mig teljesen kiforrná magát, hibákban leledzik, de ezeket elnyesegetni az intelligencia dolga lenne s annak róható föl mulasztásul a mai iparos-uralom, mely immár a hatalom feje fölé nőtt, s melyet az iparos-egyletek derék és higgadt vezetői Rainer Ferencz, Lemle Miklós, Schütz Antal sem birhatnak helyes mederben tartani, mert a nem szabályozott erő most már fölülhaladja a vezérek ellenállási képességét, s gáttalanul vágja a medret — mely a lendületet vett magyar iparnak is sirja lehet.

Tisza Lajos azonnal észrevette ezeket amint idejött, s vajjon lehet e hibáztatni, hogy a nagy feladat

mellett, mely vállaira nehezült, nem kívánt belebocsátkozni a széttözlött köz- és társadalmi élet rekonstrukciójába is?

Szép feladat lett volna az, s elengedhetlen föltétele egy igazi minden irányban kiterjeszkedő rekonstrukciónak, s neki módja lett volna hozzá, mert bír az amalgamizálás erejével és tehetséggel: irányt adni a társadalomnak, tartani a gyeplőt, egyesíteni az erőket, kiirtani a hibákat, s összehozni azt a testet, amely az uralkodást átvegye utána s magát erre mintegy előkészítse, s mely mint erre prognostikált tényező, nemzedékről nemzedékre önönmagától foglaljon el minden talpalatnyit, mihelyt üresen marad.

Provinceziális városnak nagy jövője csak így lehet. A köz- és társadalmi életet ha a consolidált „Erő” vezeti és nem a „Véletlen.”

*
*
*

Tisza azonban vagy nem tartotta föladatának vagy restelt a darázs-fészekbe nyulni, hol lehet semmire sem megy, s még kockáztatja azon sikereket is, melyeket így elért, — tultekintett tehát az emberek, hagyott mindent és mindenkit a maga útján, nem avatkozott semmibe, bezárkozott a saját udvarával minden benyomás elől, sem rontani sem javítani nem akarva, s csak akként tekinti az embereket és viszonyokat amint és amennyiben azok terveivel összefüggésben állanak.

Előtte egy szebb, egy másik, egy új Szeged képe áll, a jelenlegi embereket úgy veszi, mint ha azok is olyanok volnának, mint az ideiglenes épületek.

A Böresök mozgalom nem alterálja, még élezcet sem csinál rá. Mi köze hozzá? Hisz az is még a régi Szegedé!

Sőt ott is, hol okvetlenül intézkednie kellene, azon hatáskörben, melyet a belügyminiszter külön

reá ruházott, ott is mesterségesen odáz el magától minden alkalmat, mintha restelne viszonyaink azon részébe benyulni, melyek nem érintik a rekonstrukciót.

Ideges mint az arisztokrata Lassalle, mikor egy munkás kezét kelle megfognia, hogy azt vezesse . . .

Senkit sem ösmer, és ösmerni nem akar.

Ebédjeire a deputációkat invitálja, és „alkalomszerűség” nélkül senkit. Megszeretni nem tudott senkit, s mutatni sem akarja hogy megszeretett valakit.

Ugy tűnik föl előttem, hogy egy hasonlattal éljek, mint aki egy szállást akar fényesen berendezni s ha elképzei lelkében minő szép lesz az, szinte kéjeleg a látványban, hogy most még mennyi benne a lom.

* *

Nehéz eldönteni, hogy kishitűség volt-e Tiszában, elhanyagolni a társadalom és a közélet regenerálását s szem melláthatólag megvonni az ország intenzíójával szemben a jelenlegi lakosoktól a köz javára a competens kedvezményeket, vagy egyszerűen — előrelátáson alapuló okosság?

Mert kérdés, hogy a jelenlegi egészségtelen közviszonyok mellett, midőn lelketlen és értelmetlen agitátorok hintik a konkolyt az osztályok közé, midőn az intelligencia háttérbe szorulva, a közgyűlés és a közigazgatási tisztviselők megbénítva demagog és mindenféle befolyásoktól, nem képesek átgondolt, tervszerű működésre, hanem esetről esetre való életfentartási politikát követnek, gyakran a legnagyobb kárára a városnak — nagy kérdés mondom, hogy az örök vacillálás közt tehetetlenségbe süllyedt hivatalos elemek mellett nem e veszett volna kárba teljesen minden garas, mely az egyesek fölsegítése útján adatik át a természetszerű fejlődés számára?

Ha keltek ilyen aggodalmak Tiszában, — akkor lehet ő látott csak jól.

S hogy igazságtalan volt — a jövő kedvéért: a mai nemzedék boszankodhatik fölötte, de el nem ítélhetie miatt.

Én pedig csak azt jegyzem meg, hogy ez esetben jelleméből ki nem magyanázhatom tettét.

Ő, a scrupulosus ember, hogyan tudott ily merész lenni?

Mert olyat tett, amiben a jövő nem igazolhatja.

Tette indokát éles szem láthatja csak, de az sem bizonyos benne ha helyes-e?

S nem lehet soha azzá.

Nem lehet bizonyossá még ő maga sem.

* * *

Tán nagyon széles mederben, s komolyan irtam meg a füzet e fejezetét, mely Tisza fotografiája helyett inkább a helyzet képének ütött ki: hanem elvégre is a teremtettt állapotok az a tükrö, amely őt leglhivebben mutatja. S ezzel nem a czéltól távoztam.

Tisza Lajos ideges ember, sok tekintetben kicsinyes, és minden apróság boszantja.

— Sehogy sem birom — panaszolja egyszer Horváth Gyula — a királyi biztost kigyógyítani abból a hibájából, hogy a helybeli lapokra is hallgat.

S ime az történt, hogy épen Horváth Gyula volt az első, ki a legjobban elérzékenyült az első szóra, mely nyomtatott betűkkel ellene irányult.

De ez nem vált szégyenére sem Horváth Gyulának, s még kevésbé válik Tisza Lajosnak, kinek épen a részletek a force-a, s apróságokból csinál alkotásokat, míg ellenben a geniék alkotásaikat, mely agyukból kipattant, odadobják nagy vonásokban, hogy dolgozza ki a részleteket más.

Aki a kicsinységekből épít mozaikszerűen, épen olyan nagy lehet, mint a genie, mert nagy emberek mértéke — alkotásaik.

Az az egy azonban bizonyos, hogy aki a kicsiségekből épít, annak nem szabad azokat kicsinyleni; az egyes tégladarabokat, a homokszemeket is tekintetbe kell vennie.

S ez Tisza Lajosnak a legszebb tulajdona.

Az ő kicsinyessége az ő nagysága.

*
* *

A váracs megszerzése, az állandó hid, a rakpart, a kölesön, a körtöltés, mindmegannyi nagy előny kivívása, nem jellemzik őt annyira, mint azon hangyaszerű türelem, melylyel például messziről kerületi s fokról-fokra elősegíti a Somogyi-könyvtár megszerzését és a peresórai ügy végmegoldását. Oly lassan, oly szívóssággal és oly észrevétlenül örölte le az akadályokat, mint a szu . . . az övét.

Mikor ezen utóbbi kérdés már annyira acut lett, hogy a kiegyezkedés majdnem lehetetlenné válik, egyszerre megkerülik a grófot arról az oldalról, ahol legkevésbé gondolta s megtalálják lassan tapogatózva az utat — s z i v é h e z.

A királyi biztos mellett Horváth Gyuláé az érdem, ők ketten semmisítették meg „Szeged tengeri kigyóját“, mely úgy volt épen körül tekerődve Szeged életfáján, mint ahogy az öreg Aeskulap apó botján szokott lenni, a patikák czimertábláin.

De lehetetlen itt ki nem emelni magát a fiatal Pallavicini Sándor örgrófot is, ki a jogaira büszke főúr volt, amíg jogokról beszéltek s menten hazafi lett, mihelyt ezt a hurt érintették. Igazi magyar embernek bizonyult, ki „jussait nem hagyja, de ha vele bánni tudnak, az ingét is odaadja.“

Vele pedig nehéz volt bánni tudni, kit olyan hatalmas cerberus őriz, mint Radenich János: az uradalom nagyeszű igazgatója.

Hanem attól a könytől, melyet a király „itt“

hullatott, még a cerberusok is szelid kezes bárányokká változnak . . .

Ez az a víz, — mondaná Komjáthy — melynek mégis nagyobb ereje vagyon a bornál.

* * *

Az olvasók csodálkozni fognak, hogy miért nem irtam Tisza Lajosról karrikaturát, amint azt e füzet természete megköveteli, de megvallom, bár az nekem könnyebb lett volna, nem tartottam a jóízléssel megférőnek, hogy őt, aki a rekonstrukciót annyira komolyan vette, én, ha csak tréfából is, ne vegyem komolyan.

Mert bizony nagy megerőltetés kell ahhoz, hogy egy ember, aki az Indiákon járt, aki a turfokat taposta, és a női boudoirokban lejtegetett, most két álló esztendeig otthon hagyja a veres frakkot és a Jankovich Miklós nagy eszímái nyomára lépkedjen, utána nézve minden talyicska földnek, melyet a védgátakra töltenek, vigyázva minden egykedvű vállrángatást, küzdve közönynyel, sokszor roszakarattal, ültessen és gyomláljon — másoknak.

Az ellenzékeskedési viszketegnek is van határa, s ha nagy hibákat találni is működésében, azt el kell ismerni, hogy ő azokat nagyrészt elakarta kerülni s hogy érdemei erősen alányomják a serpenyőt.

Scrupulozus természete oka a lassuságnak s a lassuság azon megbénító hatásának, mely minden irányban érezhető.

De éppen scrupulozitása eredményezte a rekonstrukció egyes phasisainak sikerült megoldását is, mert lelkiismeretes gondosság, bizonyos öszhangzat és arányosság jellemez mindent, ami történt s ami történik, még a (bizony elég kiesiny) munkaerő felosztásánál is, mintegy kiérezzük a rendszerességet, az emberismeretet és az egyéniségek tanulmányozását.

A nép nyelvét tudó Komjáthyt a kisajátítási bizottsághoz teszi Tisza Lajos.

Az erélyes Jankovichot a végrehajtásokhoz.

A szelíd Szluhát a könyöradományokhoz.

Horváth Gyulát pedig gondosan megóvjá a személyi ügyektől, hol az elkoptathatná azon nymbust, amelyre sziüksége van nagyobb dolgok kivitelében.

Mit is birna tenni Horváth Gyula ott, hol mindenki kedvezményt akar, ő, ki mindenkinek kedvezni akar, s kit „a királyi biztosság jó szívé”-nek nevezett el a nép, e czimmal nyujtva neki koszorúnál szebb elismerést.

S mert „csupa szív“, Tisza felösmerte, hogy csupán észnek lehet használni.

* * *

Ezekben mondtam el fölületesen és általános-ságban, ami Tiszáról s vele kapcsolatosan tollamban volt.

Összes érdmem az, hogy igyekeztem igazságos lenni.

De talán csakis igyekeztem.

Mert némelyek megítélésében és fölfogásában félrevezethetett az ellenzéki pártállás, némelyekben ismét félrevezethetett a simpathia, a magyar gentry e még hatalmasnak maradt dynastája iránt, ki bátyjával együtt itt áll még, s midőn az egész osztály pusztulóban van, még sem az arisztokracziára támaszkodik, hanem erejével még egy utolsó fényt vet azokra bucsuzóul, kik lemondtak a csillogásról, hogy élhessenek, s kik meghalnak, mert nem csilloghatnak.

Mikor a mécs lángja utolsót, nagyot lobban és kialszik örökre! . . .

Ez a láng a Tisza-atera. Még egyszer kezébe veszi a Tiszák révén a hatalom gyepölőjét a közép nemesség, a „hajdani nemzet.“ Beül az államnéltóságokba, főispáni székekbe, . . . de tagjai lankadtak,

lépései bizonytalanok s a rá vetett sugarak nem melegítik többé, csak szurják . . .

Érzi már maga is, hogy ez a bágyadt fény a ravatalhoz kíséri s annak az utolsó pompájába megyen át.

.
A gentry el fog enyészni a Tiszák hatalmával együtt, Kálmán politikai működését fölváltják jobbak vagy rosszabbak, csak a történelem őrzi meg az időnek s az idő elhalavánitja.

De a Tisza Lajos jelen műve megmarad, és beszélni fog sokáig sokat.

S amit beszélni fog, az lesz az igaz, — nem pedig az, amit én mondtam.

KOMJÁTHY MINT KÖLTŐ.

(Vagyis fecsegés a „Szeged veszedelmé“-ről.)

Komjáthy Béla nagyon sok oldalú ember, daczára, hogy olyan gömbölyű, miszerint tán oldala sincsen.

Majd úgy bukkan föl, mint híres kriminálista, majd mint szélsőbali vezérszónok, ismerjük mint hírhedt toasztírozót, szeretjük mint elnész társalgót és haragszunk rá, amiért tulsimolékony a kormánypártiakhoz.

Pedig talán azért simul a kormánypártiakhoz, mert paszionátus kriminálista, s azért jó toasztírozó, mert szélsőbali vezérszónok.

Pártfelei féltik, hogy mamelukká lesz. Féltik, mert szeretik. Szeretik, de nem ismerik, mert ha ismernék, nem félténék. Komjáthy Béla nemcsak pártvezér, kriminálista, tajtékpipa és régiség gyűjtő, nemcsak firtli és demokrata egyszerre, ő sokkal több még ennél: ő humorista.

Nagy magaslát ez, ahova más halandónak nem lehet följutni, s olyan magaslát, ahonnan nem lehet leszédülni. Mert a humorista mindent és mindenkit lát. Látja nevetségesnek az isteneket, szánakozólag mosolyog a saját bálványai fölött, nincs előtte nagyság és kicsiség, komikum előtte a királyi korona, és bearanyozza a hitvány eserepet, amit az utszélen megpillant.

Az ember föl nem veheti a lapokat, hogy a

Komjáthy nevét bennük ne lássa, ma sekundáns, segédkezik egy ember agyonlövetése mellett gavallér szempontból, holnap már mint hírlapíró dörgelmes cikkeken ostorozza a társadalmi bajokat. Mindig más-más ruhában látjuk, s minden ruha ráillik: rokonszenvesen néz ki mindenikben.

De azért mint költőt senki sem ismeri. Nos én ebben a poziturában mutatom be. Kijelölve helyét a Parnaszuson.

Ott a menyekben is két hely jut neki, mint ahogy itt a földön két napidij.

Költői vena tekintetében közvetlen Tatár Péter és Sréter Kálmán mellett áll a Parnaszus legalján, de humor és jó izü nyelvezet dolgában oly magas hely illeti, mintha igazi író lenne.

Pedig csak naturalista: a természet vadvirága ő, olyan virága, amelynek se illata, se színe, csak tövisei. De ezek a tövisek érdekesek.

Adjunk közülök összevissza néhányat, mint a hogy ő szokta megírni összevissza; amikor eszébe jut odafirkantja az ötleteit apró papírszeletekre, falakra, az étterem márvány asztalaira, sőt hely hiányában, ha valakit megfoghat, utközben ezeruzával az inge manchettájára is oda teremti a rimet.

De éles elméjének e jóízü forgácsai és tréfái elhányódnak, elvesznek, mint a sirból kísérteti járó sziporkái az elfogyott táblabirói életnek és passzióknak.

Komjáthy egyéniségében a mult századot látjuk megifjodva. Azonban nem amnyira ő róla akarok most szólni és egyes elszórt ríghmusairól, melyekkel pedig egy félköteten át lehetne kaczagtatni a nyájas olvasót.

Egy egészen helyi érdekü pasquilus tartalmát hozom a publikum elé hozzávetőlegesen, úgy, hogy ösmerni is lehessen, nem is.

Mert a „pasquilust“, mely „Szeged veszedelme“ czímet viseli, Komjáthy nem a nyilvánosságnak szánta,

egy kedélyes tréfa az egész, mely pusztán baráti körnek van szánva és pedig oly baráti körnek, hol a magyar uri élet fűszere: a tréfa, a legszélesebb határokig otthonos.

Ezért jutott nekem kényes föladat — nem abban, hogy a mintegy kétszáz strófából álló verszetet közlöm, mert azt nem közölném a fenti okokból, még ha könyvnélkül tudnám sem, s még ha a szerző megengedte volna is, itt csak is annyit engedtem meg magamnak, hogy ez egy példányban létező humorgazdag versről egy keveset beszéljek önöknek, — és még ez is kényes föladat.

A „Szeged veszedelmének“ tartalma az, hogy Szeged elpusztulván, a város fölépítésére tizenkét tanástag érkezik és a királyi biztos színe előtt megjelenvén, kiáll a tagokból egy s jellemző sorokban vázolja: micsoda a tanács s mi a föladata. Kár, hogy e hosszabb s legérdekesebb részletet nincs módomban közölni.

Erre aztán sorba a királyi biztos elé lépkednek a tanástagok, s mindenki maga magát mutatja be. A bemutatások közül közöljünk egyet egész terjedelmében:

Nekem te „kegyelmes“, Bakai a nevem.
Per tu vagyok veled, te pedig én velem.
Apostolaid közt én leszek a Judás
De addig gondom lesz, hogy te naponta láss.
S ha majd a napidij már nem soká járhat,
Kiegyenesitem a most görbe hátat.
De titkon akkor is hű embered leszek
Csak a „népkörökben“ leszek dühödt, veszett.
Hogyha amit mondok meg nem tartom s állom
Saját kézi munkám okozza halálom.

Egy másik tanástag pedig (ismertetésül annyit, hogy még nem nemes ember) a következőket mondja többi közt magáról:

Mert Szeged halála emelt engem Hozzád
Herrichnek, Lukácsnak éneklek zsoltosmát,
A város jogait bár százszor megsérted
A közgyűléseken lándzsát török érted.
Jutalmat nem kérek, — hisz tudom előre
Nem ok nélkül vagyon a kutjának — bőre.

Egy fiatal ur aki még nem képviselő, így szól
Tiszához bemutatása végén, mandátumot jelezve fá-
radozásai czéljának :

Példányképem Aldzsi, Végh, Boér, Ivánka,
Kik mindig úgy járták, mint bátyád kívánta.

Azután jönnek a többiek: Végh Aurel persze
főispánságot akar. Tallián Béla így szól: „szolga-
bíró vagyok, de alispán tojás. „Jankovich, mint idült
kormánybiztos a vadászatról és a vizről mond ön-
önmagáról sottise-okat. Csupán egyetlen tanácsstag
van megelégedve, s körülbelül így kiált föl önleirá-
sának befejezéseül:

A zsiros napidij, jó helyen van nálam
Nagy uzsorát fizet eszemért az állam.

A bemutatások végeztével Tisza Lajos veszi
át a szót:

Magamról nem szólok. Ugy is fölösleges,
Mivel az ur s főnök mindig okos, jeles,
De mit is beszéljek? Tiszteljetek vakon!
Te Bakai külön szolgálsz majd a bakon stb.

Azután kiszabja a többiek teendőit is, s amint
idők folytán új tanácstagokkal szaporodik a testület,
azokat már a költemény szerint a királyi biztos mu-
tatja be a társaknak.

Egy későbbben kinevezettet például ekképen:

Ha szidott is eddig . . . nem tigris ő még sem,
Most, hogy ide került, hü jobbágyom leszen.

Jégverem, melegház együtt kombinálva
Positiv, negativ összefér ő nála.

De nem követjük in infinitum a jó zamatú pas-
quill-t. Elég a jóból ennyi.

Ezt a keveset is itt-ott hallomásból szedegettem
össze nagy ügygyel-bajjal, mert Komjáthy Béla ugy-
őrzi a kéziratot, mint a sárkány a tojásait.

Mert biz az a kézirat helylyel közel nagyon
szélső-baloldali.

S ő az igazi meggyőződését a fiókjában tartja.

Kérdés, van-e ehhez a fiókhoz másnak is
kulcsa?

Az idő majd megadja rá — a rimet.

P Á L F Y.

Izgatnak a blattok, a terczek, a „lész“-ek,
Mély belátásom van, ha mély kutba nézek.

(Komjáthy: „Szeged veszedelméből.“)

P álfy Ferencz!

A legismertebb név Szegeden, — mert legtöbbször olvasható a plakátokon.

A legszeretetre méltóbb ember, — mert még soha sem bántott senkit.

A legrosszabb polgármesterek egyike. mert még soha sem bántott senkit.

Királyi tanácsos — bár még semmit sem tanácsolt a királynak.

Királyi biztosi tanácsos — amit úgy kell érteni, hogy a királyi biztos tanácsait vakon teljesíti.

Történelmi személy, de úgy jutott be a történelembe mint Bucefalus: hogy t. i. nem ő az oka.

Ugyanis annak nem ő az oka, hogy a víz elöntötte Szegedet s hogy e miatt Szeged, polgármesterestől mindenestől nevezetes lett.

* * *

Becsületessége szinarany, jelleme aczél — hanem a többi tulajdonai azután csupa puha anyagból vannak.

Politikai hitvallásra nézve nagy royalista — de csak a kalabriásban, hol négy kell a királyokból.

Igénytelen, egyszerü, kedélyes és patriarchalis.

Az ember szeretné megcsókolni, a helyett hogy megválaszszá.

Kivált közigazgatási főnöknek, hová szívósság és erély kell.

Legnagyobb baja az, hogy mindenkiben bizik, egyetlen embert kivéve.

Az az egyetlen ember pedig ő maga.

* * *

Csak néha-néha csillog ki akaraterélyének egy kis csücske s az egészen megszépíti.

Az utóbbi közgyűlések egyikén, mikor egy szónok kissé rakoncátlankodék, megrestelte a dolgot a „helyettes“ jó öreg*) s szeliden körülhézett a teremben, megharagudott-e a szónokra valaki?

De bizony senki sem haragudott meg. A városatyák vagy szenderegtek, vagy egykedvűen törülgették az izadtságot homlokaikról és sehol sem volt található villámló szem és kifelé kapaszkodóban rendreutasító dictió, busan lecsüggeszté hát fejét, s mert belátta, hogy valakinek mégis csak meg kell haragudnia, fel kelt s először életében élt kemény, megróvó hanggal és szavakkal.

S illet neki. A város atyák a fejüket csóválták bámulatukban:

„De iszen mégis derék ember Pálfy Ferencz!“

S ezen a napon senki sem szólította szokott nevén: Pálfy Ferkónak.

* * *

Mikor a király itt járt, nem volt ideje a nagy bajok közt az üdvözlő szónoklat szövege fölött a spiritus familiarisaival konferálni, s ekkor kerültek ki, tán először, magvas, egyszerüségükben megindító szavak szegedi szónok szájából.

*) A valóságos „jó öreg“, Dáni volt főispán, távozása óta ő vezeti a közgyűlések tanácskozásait.

Talán ezektől a szavaktól csordult a király könnye.

..... Az a köny, amelyért áldja meg az isten magyarok királyát jártában keltében. Birodalma szélét Nagy Lajos ékezze, fegyvereit ülje a Mátyás hollója! . . .

Bámulva láttuk, hogy Pálffy Ferkóban szónoki véna veszett el!

A Király azt jegyzé meg róla a miniszternek „Ez egy jó ember.“

.....

E fotografiához mi még csak azt tesszük hozzá, hogy semmi egyebet sem lehet hozzá tenni.

SZLUHA ÁGOSTON.

Az én becsületes nevem Szluha Ágost,
Méltósággal tudom adni a nagyságot.

(Komjány: „Szeged veszedelméről.”)

Gusztí olyan, mint aminőnek a rónát írja le jó Petőfi „csak közel ismerősei előtt veti le fátyolát.”

És mégis inkább olyan ő mint a hegy: kopár, rideg kívülről, de mélyen belsejében tűz forr.

Aki felületesen nézi, azt hinné, hogy csak bodza, és árvaleányhaj terem rajta, az is gyéren, kedvetlenül.

Hanem aki annak a tűznek érezte már kisugárzását — az jól tudja, hogy az a hegy nem végig agyag.

* * *

Könnyebb azonban Szluha azon tulajdonságairól írni, amelyekkel nem bír, mint azokról, amelyekkel bír.

Mert igen kevés tulajdonsága van, de ami van, többnyire jó.

Zárkózott és mégis nyílt, phlegmatikus és mégis érzékeny, szerény, de tele ambitioval, leereszkedő és mégis gőgös, rátartós.

S e látszólagos ellentéteket mind az magyarázza meg, hogy ő két ember.

Az egyik az a Szluha Gusztí, aki lusta be-

szélni is, aki per tu van mindenkivel, aki ott szivja naponkint tajtékipáját az „Arany Oroszlány“-ban, és nem érdekli a világ folyásából egyéb mint az, hogy a mikor a városi őrök urak kártyáznak, melyiknek milyen a kártya-járása. Ő maga azért játszik ritkán, mert osztania kellene.

A másik az a Szluha Ágoston, aki az európai műveltség niveauján áll, akinek meleg szíve van, hatalmas ítélőtehetsége s magvas gondolatai.

Az egyik a másikkal gyakran összetéveszti magát. E két egyén mindég viaskodik benne, hol az egyik, hol a másik keveredik fölül egy egy pillanatra . . .

Kérdés, melyik lesz az erősebb?

* * *

Szluha Ágoston valódi szegedi ember — eszményítve. Pityke — aranyból.

A „benszüzlött vörös indiánusok“ legcsiszoltabb példánya.

Korán lett népszerű, s 'korán adtak neki nagy szerepet, amit ő igen későn vett észre.

Ez röviden az ő tragédiája.

* * *

Mint fiatal ember lett a szegedi első kerület képviselője. Nagy tiszteesség, s ő annak úgy igyekezett megfelelni, hogy nem igen használta.

Szerényen megült a „ház“-ban, és hallgatta az öregebbeket. Tanult előbb, hogy beszélhesse n.

De a szegedieknek olyan követ kellett, aki beszél, minden áron beszél, sokat beszél, sokáig beszél és sokszor beszél.

Szluha helyett megválasztották Bakayt.

Hanem kezdik is lassankint belátni, hogy bez-

zeg jó volna most odafönn a Szluha Guszti hallgatása.

* *

Annyi népszerűsége Szluhának a sokból még is megmaradt, hogy bevásztatott Pálffy és Rosenberg mellett a város részéről a biztosi tanácsba.

Az országgyűlésen a szelid oppositíóhoz tartozott. Itt is az ő.

Az országgyűlésen nem volt primipulus. de még csak azt a titulust sem humbugizálta, hogy „pártunk jeles tagja.“ Egyszerűn, zajtalanul élte le a három évet, becsülve, szerettetve sokaktól, nem bámultatva senki által.

Itt a biztosi tanácsban is az ő: egyszerű. igénytelen és zajtalan.

Nem tolja magát előtérbe. nem kapkod a hírnév után, nem halászsza a nép kegyét, sem a Tiszáét.

Nincs is nagy kegyben egy helyütt sem.

Mert amikor az ilyen embereket kereste föl az elismerés, az az idő már elmúlt.

S amikor az elismerés újra fölfogja keresni. az az idő még nem jött el.

De már utban van — Magyarország felé is.

* *

Jankovichról azt irtam egy ízben: csupa szív és csupa epe.

Szluha csupa szív, epe nélkül.

Nem ingerli föl semmi s érzékenyíti minden.

Kedélyéből a humor nemes nedve is elcsöp-pen néha.

S mert némileg humorista is. kell hogy világosabban lásson a többi embernél.

Látna is — ha nem szeretné behunyva tartani a szemét.

A RUHA.

Én vagyok Jankovich, idült kormánybiztos,
Tudom az ily állás a konyhára mit hoz.

(Komjáthy: „Szeged veszedelmétől.”)

E czimen az olvasók bizonyosan valami értekezést várnak a ruháról, a piperéről, s kiknek kedvéért e divatezikkék vannak: az asszonyokról, mert ha igaz az a közmondás, hogy „az asszonyt a ruha teszi“, akkor a ruha aequale asszony, s az én cikkem az asszonyokkal fog foglalkozni.

Pedig dehogy fog. Nekem tetszik az, hogy mindent megfordítsak, ami van, ha lehet meghazudtoljam még az igazságot is hypothesisekkel. Hiszen az igazság tán már nem is létezik többé, hanem csak jobban és kevésbé indokolt állítások járnak az ő megviselt ruháiban.

Ha a világ azt mondja, hogy a „ruha teszi az asszonyt“, tudja is indokolni, és igaza lesz.

Ha pedig én mondom, hogy „éppen a ruha nélküliség teszi az asszonyt“, én is tudom indokolni, és nekem is igazam lesz.

A világ még azt is mondja, (mert mond a világ következetlenségéből ész nélkül mindent) hogy „nem a ruha teszi az embert.“

No én meg éppen azért bebizonyítom, hogy igenis a ruha teszi az embert.

Bebizonyítom; daczára annak, hogy Jankovich Miklós kormánybiztossal az történt (mert ő vele min-

dég történik valami) miszerint egy kubikos nem akarta vedlett ruhája miatt kormánybiztosi minőségét ellhinni s nemcsak nem engedelmeskedett parancsainak, hanem azon a czimen, hogy még az ilyen ember is kormánybiztosnak meri magát kiadni, nehogy a jövőben valami bolond embert elámitson, tettleg is hozzájárult, hogy mindenkorra el vegye tőle a kedvét. A törvényszék el is ítélte két hónapra azon megrögzött hite végett, amit én most mindjárt bebizonyítok, hogy t. i. a ruha teszi az embert.

Jankovich Miklós igen kedves ember (Bocsánatot kérek a t. ügyvédi kamarától, inkább hozzáteszem hogy néha).

Én azonban többnyire jól érzem magam társaságában, az ő mulatságos történetkéi mellett. Nem egyet mondott el közülök, sokszor családombéli emberekről is, amely élményekről én még eddig semmit sem tanultam.

No én elmondok most neki viszonzásul egyetlen egyet szinte családjabeli emberről, amelyből ő azonban sokat tanulhat.

Történetem hőse a nógrádmegyei Jankovich Miklós, (mert Jankovich Miklósa minden valamire való vármegyének van) a nógrádmegyeit mondom, de bizvást ráfoghatnám a mi pestmegyei Jankovich Miklósunkra is, mert annyira ráillik a következő eset erre is, hogy aki amazt nem ismeri, kész esküt tenni, hogy ezzel történt.

Minthogy pedig amazt csakugyan nem ismeri itt senki, — — én abba a jó helyzetbe jövök, hogy idegen színekkel idevaló embert festhetek le.

Akárki mit mond is, — már az egyszer úgy van, hogy a Jankovich család Miklósait valami végzetes átok nyomhatja, amiért gavallér létükre ruhadolgában annyira duskálnak a szegénységben, ha látja az utczán, még a legkeményebb szivü fináncz is keservesen megsiratja az ágrólszakadtakat.

Budapestre vetődött egy izben a nógrádi Miklós, s midőn a legelőkelőbb uri utczai ékszeres-boltban valami gyémántos tárgyat választ ki, a kereskedő különösen méregeti s tekintetével végig telegrafirozza adjunktusai közt a „nagy gyanu“-t.

Jankovich az ékszer árát kérdi, ötszáz forintra mondják. Szó nélkül kiveszi tárcáját, s több hason szőrii testvérei közül kivág egy ezrest.

A kereskedő meghökken a nagy bankó láttára, átveszi, s hebegve mentegeti magát, hogy nem bírja föl váltani, hanem hát majd föl váltja a segéd a szomszédban, mire a segédnek princípálisi szemekkel ismét megtelegrafiroztatik, hogy „hova“ menjen.

A fürge segéd el is megy, vissza is jön, de már nem egyedül, hanem konstáblerrel, aki megfogja a Jankovich Miklós gallérját s így szól:

— Ön velem jön!

— Hova?

— A városházára, a rendőrséghez. Hol vette azt a sok pénzt?

— Van nekem több is, mondja Jankovich Miklós a zsebébe nyulva, s vagy husz ezres bankót halászva ki onnan.

— Iszonyatos. Hol rabolta? hol vette ezt a sok pénzt hé?

— Hol vettem? Hát eladtam a repczémet, a gyapjumat — meg a buzámat.

A rendőr elröhögte magát:

— Hazudj ily bolondokat az öreg apádnak. Aló! mars! Gyerünk!

Odaát a tornyos épületben igen megörült Thaisz Elek ennek a kitűnő fogásnak. Ez oszt a virtus! gondolta magában. Még be sines jelentve ez az új rablás, még tán az illető, akitől a 20 ezer forint el van lopva, nem is gyanítja a kárt, s már a pénz itt hever a rendőrség asztalán.

Megállt a tükör előtt és sokáig nézte magát öntelten. „Lexi Lexi, te mégis ügyes ember vagy.”

Ez alatt egy subalternus hivatalnok a jegyzőkönyvet vette föl a delinquenssel.

Néha Thaisz is odafordult a vallatotthoz:

— Tehát megmarad makacsul azon konok, konok mert nevetséges és nevetséges mert konok állítása mellett, hogy maga Jankovich Miklós nógrád-megyei földbirtokos?

Jankovich már ekkor dühös volt, kijött a phlegmából, toporzékolt mérgében és fenyegetőzött, hogy csak hadd szabaduljon ki innen, az egész városházát fölrobbantja. (Különös véletlen, hogy a nógrádi Jankovich Miklós is robbantásokkal fenyegetőzik.)

— De hát föl bir ön valami tekintélyes tanut hozni, aki a személy azonosságot bebizonyítsa? kérdi a hasban vállas főkapitány, ki a dühöngő emberről azt kezdé pszichologiai ismeretei folytán gyanítani, hogy az egy nagyobb szabásu gonosz tett elkövetése után megőrült a maró lelki kinok alatt, s most épen a rohamok vannak rajta.

— Hát hogy ne birnék tanut fölhozni.

— De tekintélyest!

— Amilyet akar. Jó lesz Tisza miniszterelnök?

Csakugyan meg van örülve gondolá a főkapitány, s félig szánakozólag, félig gunyosan mondá:

— Nem bánom; de eljön-e?

— Irok neki — mondja Jankovich. Küldje el ön valamelyik fogdmegét hozzá.

Tollat, tintát adtak neki. Leült, s a következő levelet tette papírra:

*Nagyméltóságu Tisza Kálmán miniszterelnök urnak
Helyben.*

Kegyelmes uram!

Tisztelt barátom!

Engem a te kopóid elfogtak, s most itt ülök a rendőrségnél. Elfogtak pedig azért, mert pénzem van.

Hát már annyira vitted az országot, hogy a becsületes embernek nem szabad pénzének lennie?

Gyere kérlek és szabadíts ki a te kopóid körmei közül, mert nem akarják hinni, hogy én vagyok

tisztelő barátod:

Jankovich Miklós.

Thaisz szentül hitte, hogy elmeháborodottal van dolga, de azért mégis elküldte egy kellő instructioval ellátott hivatalnoka által a levelet a képviselőházban levő miniszterelnöknek. A hivatalnok visszatért, hogy a miniszterelnök ő excellenciája átolvasta a levelet és azt mondta neki a folyosón, miszerint az ülés végeztével személyesen fog elmenni a rendőrséghez.

A főkapitány nem tehetett egyebet, mint hogy várt, pedig a főkapitány nem szeret várni, kivált ha a várakozási időbe gonoszul belecsnek a déli és a szundikálásra szánt órák is.

Szörnyű lassan pergett az idő s Thaisz urnak legelőször jutott életében eszébe, hogy milyen terhes dolog a hivatal. Végre azonban délutáni három óra felé besántikált Tisza Kálmán s a komédia véget ért.

Jankovich Miklós kiszabadult, visszakapta a pénzét — Thaisz Elek pedig nem kapott ezért a tévedésért rendjelet, ami pedig szokatlan dolog a rendőri tévedésekkel szemben.

— No Miklós — mondja Tisza — most az egyszer kivágtalak a bajból. Hanem azt megmondom, hogy ezentul tisztességes öltözetben kerülj elémbé.

A nógrádi Jankovich is mameluk, szót fogadott a kormányelnöknek, nyomban egy előkelő szabóhoz hajtattván, hogy az talpig dandy-nak öltöztesse, mert maga is belátta, miszerint a mai kellemetlen esetet ruhájának köszönheti.

Mikor vett uj ruháiba öltözve kilépett szállodá-

jából, úgy nézett ki, mint egy Ugron Gábor; nem! úgy nézett ki, mint egy hiu francia marquis.

Kevélyen és feszesen szedegette lábait, mint egy hidalgó, s bubánatos méltóság tükröződék arczán, mint egy angol peere-én hivatalos temetéseknél. Végig ment a váczy s dorottya-utczán a klubb felé, ösmérősök jöttek el mellette, utána, vele szembe, de senki sem köszönté nyájasan, senki sem ismerte meg.

A volt börzeépület lépcsőin mielőtt benyitna a „kör“-be, megállott, mert egy félig ismerős és mégis ismeretlen ur jött egyenesen feléje — a szemben függő tükörből. Nem emlékezett rá honnan ismeri ezt az urat. Pedig olyan jó nógrádi ábrázata van!

Egyszerre kezdte kikombinálni, hogy az ő maga, — meghökkent s tűnődve helyezte a mutató ujját homlokára.

„. . . Ma elfogtak mert rossz ruhám volt, a miniszterelnök azonban konstataulta személyazonosságomat. Kiszabadultam.

Most már jó ruha van rajtam. De ha most elfognának, akadna-e valaki, aki e gúnyában a személyazonosságomat konstatalná? Nem akadna. Sohse szabadulnék ki“

Visszafordult. A kisebb veszedelmet választá.

Futott a szállodába s magára szedte a piszkos ócska ruháit. Így ment vidáman fütyürészve az utczán, ahol minden harmadik, negyedik uriember „öcsémnek“ vagy „bátyámnak“ szólította.

. . . Im' elmondtam a szegedi Jankovich Miklós épülésére a nógrádi Jankovich Miklós toilette-históriáját úgy a hogy én hallottam; ha meg majd egyszer Nógrádba vetődöm, ott a szegedi Jakovich Miklós toilette-históriáját mondom el a nógrádi Jankovich Miklós épülésére.

Hadd tanuljanak egymástól öltözködni.

A PARTNEREK.

I. VÉGH AURÉL.

Diszruhába jöttem, mint illik egy Véghhez,
Érzem, nagy dolgokat tudnék vinni véghez.

(Komjáthy: „Szeged veszedelmétől.”)

Szerény ember. Csupán főispán akar lenni.
Pedig ő is tizenkét tárczából válogathat.
Mégis csak egyet használ, azt, amelyiken a
kacsaringós Kállay-czimer van e jelmondattal: „In
prosperis et asperis.”

Ez az ő jelszava is.

In prosperis et asperis, mameluk.

Mameluk örömben, huban, éjjel és nappal, ébren
és alva.

Végh Aurélról könyv nélkül csak annyit lehet
tudni, hogy bizonyosan született, s hogy valószínű-
leg meg is fog halni.

Könyvből pedig még kevesebbet, mert ha föl-
tétve, de meg nem engedve, (bocsánatot kérek Jan-
kovichtól ez ügyvédi kifejezésért) soha sem halna
is meg Végh Aurél, — azért ő még sem lenne hal-
hatatlan.

* * *

De ha nem lesz halhatatlan ember, lesz legalább
örök mameluk.

Nem rosszság, de gyengeségből.

Mert még Dobó sem olyan fekete, mint aminőnek festik, annál kevésbé Végh, aki jó hazafi és becsületes is, s egyéb baja sincs, mint hogy kissé szűk a látköre, ninesen önálló véleménye, nem bír a maga lábán járni, s hogy mégis járhasson — lett Tisza Kálmánnak lába kapezája.

Véghgel a batonyai választókerület boldogította az országot.

Nem ok nélkül nevezték el „szolgabíró parlamentnek“ a mult országgyűlést, ugy szólván hemzsegett a pályatévészett Végh-féle uriemberektől.

Mert Végh is jó szolgabíró volt, közigazgatási talentumát nem lehet eltagadni, vasszorgalma pedig teljes méltánylást érdemel, — de a politikában ő semmi egyéb, mint rokonszenves „gibicz“, ki együtt érez a vakmerő játékkal, Tiszával, neki drukkol, neki gusztál — de csak addig, míg jó kártyái járnak.

Ha majd a szerencse fordul — ő ugyan akkor is gibicz marad, drukkolni, gusztálni fog — de másnak.

Mert Végh Aurél mameluknak született, s mint mameluk fog meghalni, — miután előbb, mint mameluk kényelmesen élt — a mameluksága után.

*

*

*

Bakai ellenében és Glatz után választatott meg képviselőnek, ugy választatott meg, hogy: no még egyszer utoljára.

Ő maga is érzi ezt, s igen rossz néven vette Lonovicsnak, hogy a főispánsággal kijátszotta.

Általában életében nagy szerepet játszik a játék.

Nem csak hogy ő maga kártyázik, hanem ő maga is egy kártya a Tisza Kálmán kezében.

Most ide osztotta Tisza Lajosnak. Az próbálgatja, lehetne-e vele valamit elütni.

Mert Végh Aurél még nem fordult meg sok kézben, s épen azért még nem viseltes és nem ragadós kártya.

A Tiszák szeretik is, miután meg van az az előnye, hogy egy kis faggyuval még mindig vissza kaphatja a régi glancot.

* *

Rónai Jenő, (a vadonatúj biztosi tanácsos) így szólt egyszer midőn az ügyvédek és a királyi biztos között konfliktus volt napirenden.

„Én most se nem úgy beszélek mint szolgabíró, se nem úgy mint biztosi tanácsos, se nem úgy mint Rónai Jenő — hanem úgy beszélek mint ügyvéd.“

És úgy beszélt mint valami iskolás gyerek.

Követem a Rónai Jenő észjárását, s én sem beszélek Végh Aurélról többé sem úgy mint képviselőről, sem úgy mint volt szolgabíróról, hanem úgy beszélek róla alább, mint biztosi tanácsosról.

Félek azonban, hogy úgy találok járni én is Végh Auréllal, mint ahogy Rónai Jenő járt önmagával.

Mikor végig hallgatták mint ügyvédet, senki sem volt kíváncsi többé a szolgabíróra.

* *

Nem! Végh Auréllal nem úgy áll a dolog.

Őt mint biztosi tanácsost nem lehet gáncsolni. Egyike volt a legtevékenyebb és legszorgalmasabbaknak, úgy hogy a batonyaiak meglehetnek vele elégedve.

Persze csak olyanformán mint Rónai Jenő lehetett az egyszeri szerelmes czikkével, melyet egy vidéki lapnak küldött a „Tárczá“-ba, s mely aztán azon módon meg is jelent, de a „közönség köréből.“

Végh Aurél is más „rovatban“ vált ki, de itt aztán igazán helyén volt, úgy hogy a királyi biztos Jankovich távozása után őt bizta meg a legkritikusabb végrehajtási teendőkkel.

Pontosság, lelkiismeretesség, s valódi munkadüh jellemzik. Elmondhatni, hogy csak akkor nem dolgozik, a mikor alszik és kártyázik.

De minthogy ritkán alszik, és gyakran kártyázik — a munkában absolute nincsen ideje megszakadni.

Különben már régen megtette volna.

*
*
*

Véghnek nagy érdeme, hogy csanádmegyei ember létére még se svihák. Nem akar többnek látszani mint amennyi, nem visel hófehér kabátot (az alföldi gentry ismertető jelét) nem nagyzol, nem hányja veti magát, hanem igyekezettel és becsületes törekvésekkel indul célja felé, melytől már nem lehet messze.

Ő nagyon jól tudja, hogy képviselősége semmi egyéb, minthogy a képviselőházi ruhafogason egy kabáttal több log, s benn a házban egy könyökre támasztott rövidre nyírott fejjel több van.

De mégis olyan édes az az ottlétel.

Néha a pirosszékről hátrafordul egy-egy miniszter s nagy álmosan, ha szétnéz, ő rá is vetődik egy-egy tekintet.

S ez untig elég, hogy Végh Aurél mindig meg legyen magával elégedve.

II. RÓNAY BÉLA.

Rónay főispán Béla fia vagyok,
Paraszttal, polgárral nem beszélek gyalog.
(Komjáthy: „Szeged veszedelméből.”)

Valóban Rónay Béla nem sokkal több, mint amennyinek e rigmus mondja, — de semmivel sem kevesebb.

Ő a főispán fia: s ez a legtöbbet érő tulajdonsága.

Vannak emberek, akikben szintén van egy-egy jó tulajdonság, de egy sem tudja úgy hasznát venni, mint Rónay Béla.

Volt már követjelölt is, de megbukott.

Azután biztosi tanácsos lett, s bármily gyenge kártyára ment is be, még sem bukott meg.

* * *

Más ember a kabátját tartja begombolva, ő az eszét, s ezzel van előnyben a másik Rónay felett.

Mert Rónay Bélának jó iskola volt a biztosi tanácsosság, megtanulta azt, amit azelőtt nem tudott, t. i. hogy ő keveset tud.

S mihelyt erre rájött, mindjárt megkétszereződött az értéke, mert szerény lett és tanulékony, igyekezettel pótolta az ismeret-hiányt.

Különben nagyon fiatal s még jeles ember is válhat belőle, mert meg van hozzá az anyag — s jó jel, hogy hallgat, ha semmi mondani valója nincsen.

Sokkal szeretetreméltóbb, mintsem az ember ne sajnálná, hogy parlagon maradjon, de sokkal jobban félre van vezetve, mintsem elég ereje legyen elfelejteni azt a „szárnyas orosz lányt“ a czimerében, mely véznasága és fiatalága daczára is elég jó arra, hogy vágtatva vigye hátán — a kaszinó felé.

A firtli irány megöli őt, — ha azonban tanulni fog, a nagyobb látkör megöli benne a firtlit.

* *

Véglmek és Kállaynak (a „kis Meternich“-nek) ő a legbuzgóbb partnere.

Ivánka Zsigánál idegesebb, Kállaynál vakmerőbb, Rohonczy Gidánál szerencsétlenebb.

De talán éppen ezért szerencsés a nőknél, akik pedig szorosan összefüggnek állásával, mert valahol mégis csak gyakorolnia kell a kisajátítási eljárást, ha egészen korrekt akar lenni benne!

A Frecskai János könyvét is gazdagította egy találmánnyal, melynek minden pártner meghódolt.

Ez az úgy nevezett „gyufa-szisztém“, mely szerint, három gyufa tesz ki egy „tömb“-öt s egy tömb tesz ki körülbelül egy biztosí tanácsosi napidíjt.

. . . És ez sokkal jobb szisztém, mint az, ahol Rónai Béla maga tesz ki egy egész biztosí tanácsost.

III. PILLICH KÁLMÁN.

Állva mit sem végez no mert ur
s nem paraszt,

Ha szerét ejtheti minden dolgot halaszt.

(Komjathy: „Szege? veszedelmétől.“)

Addig halasztottam a fotografiáját amíg csak lehetett, de már itt a partnerek közül lehetetlen kihagynom.

Sőt hogy a biztosí tanács külsejéről is fogalmat szerezzen az olvasó közönség, pars pro toto, ide csatolom a Pillich arcképét.

Pillich Kálmán arról nevezetes, semmi igaz nincs rajta, se a szava, se a mosolya, se a cselekedete.

Még ez az arczkép is egy nagy hazugság, mert daczára annak, hogy ő van hiven eltalálva — még sem őt ábrázolja, hanem egy kecskeméti asszonyt. *)

* * *

Sok kliense, szép villája, zsiros hivatala van, — csak bajsza nincs és rendjele.

Bajuszt a király sem adhat neki, de rendjelt okvetlenül kapni fog a rekonstrukzio után.

Amit mond, senki sem veszi komolyan.

Amit tesz, senki sem veszi rossz néven.

*) Körülbelül úgy tett a Pillich arczképével kiadónk, mint az egyszerű magyar ember, aki beállított Bécsben egy híres piktorhoz, hogy pingálja le az ő öreg apját, aki a mult napokban halt meg.

— Hozott-e jó fotografiát róla? kérdé a piktor.

— De már én fotografiát nem hoztam, hanem elhoztam a pakszust, abból kedvére lefestheti az ur. Csináljon az ur fekete bajuszt, nagy orrt, tulipiros ábrázatot, sűrű, deres körszakált, nyakig lajblit nagy gombokkal, — ennyi az egész.

A piktor nevetett az eredeti embernek, s azt mondta, hogy hát majd megpróbálja, nézzen be hozzá úgy tíz nap múlva.

Tíz nap múlva csakugyan elment az unoka a képért, s mikor jól megnézegette, örömmel eltelve, nagy meglepődéssel szorongatta meg a piktor kezét:

— Nagyon jó . . . fölséges jó . . . no már ez csakugyan jó.

Kifizette az árát kétszeresen, s azután is még soká elmerengett a szeretett családtag képe fölött, közbe-közbe fölsóhajtott nagy keservesen:

— Szegény jó öreg apám, de megváltóztál tíz nap óta.

Nem lehetetlen, hogy Pillich képét látva is így fognak fölsóhajtani, — ami nem is csoda, mert furfangos kiadóm, mint hallom, úgy jutott a képhez, hogy egy kecskeméti asszonynéit állított a festő elé, azzal az instrukcióval, hogy rövid haját pingáljon neki és fekete férfi kabátot.

Hogy a kép így is sikerült, — az nem a festő művészetét bizonyítja de a Pillich t, ki olyan ügyesen viseli másnak a képét, miutha egészen az övé lenne.

A szerző.

Pedig ritkán tesz olyat, amit rossz néven ne lehetne venni.

* * *

Agg legény. Ezzel a fajtával bőven van benépesítve a Tisza udvara. Nem esoda: similis simili gaudet.

Pillich is alkalmasint ezen a réven lett Bakai lemondása után a tanács tagja.

Nagy debateur a városi közgyűléseken, ahol élesen támadja a hivatalnokokat.

A szegény városi hivatalnokokat, akik valódi páriák Szegeden.

A régi római írók jöttek rá arra, hogy „akit az istenek gyűlölnék, megteszik tanítónak.”

Kétezer év óta még kegyetlenebbek és okosabbak lettek az istenek, s most már akire megharagszanak, megteszik municipális tisztviselőnek.

Megteszik tisztviselőnek, olyannak, aki népnek parancsoljon, s akinek a nép is parancsoljon, akitől a nép megkívánja, hogy tekintélye legyen s ugyanakkor száz kézzel vájkáljon tekintélyében a nép, akinek elengedhetlen kelléke, hogy önálló legyen, de akinek egyszersmind az a sorsa, hogy száz urat tűrjön a nyakán.

No már aki ezt kibírja — az megérdemli, hogy a szintén municipális pályára készülő Pillich legyen — a chef-je.

* * *

Nem hiszem, hogy a hallgatás arany legyen, — mert akkor Pillich nem volna olyan bőbeszédű, mint amilyen.

Nem hiszem, hogy a Szilágyi Dezsőék minisztersége imputarem, — mert akkor Pillich nem lenne kormánypártisága mellett józanabb óráiban néha-néha habarékos is.

Ha egyebe nem is, de az érzéke jó.

Pedig jó a szive is. Szeretetreméltó minden irányban. Érdemei pedig, melyeket leginkább a vízvédelem körében szerzett, méltán följogosítják azon kiválóbb szerepre, melyet játszik.

Nagy talentumnak nem válik be, de sok bátorság, helyes ítélőtehetséggel párosult rustikus észjárás s amellet jókora adag prókatori furfang van benne. Ezzel imponál a gyengéknek; kedélyes egyéniségével s fesztelen ragaszkodásával pedig magához köti az erőseket.

Meglehetősen népszerű, de a népszerűséget nem arról a törül metszi, ahoman a többi ember.

Füzfá termi neki a körtét. Épen a rossz tulajdonai teszik kedveltté.

Ezért is van az az anomália, hogy jó hírneve olyan, mint a verem. Minél többet vesznek el belőle, annál nagyobb.

*

*

*

Nem akarom tulságosan nagygyá tenni; nem szidom tovább.

Hanem kiemelem azon dicséretes állapotát, hogy az ügyvédi praxisán kívül valami speciális tanulmánya nincs. Épen ez teszi függetlenné. Minden hivatalba beleillik: épugy lehet kerületi bába, mint polgármester.

Foglalkozásnak jobban szereti az emelést, mint az osztást.

Csodák csodája tehát, hogy mégis rendes tagja a kártyakompániának, ahol pedig ugyanannyit kell osztani, mint emelni.

A KIS TÖRPE.*)

Unatkozva ültem odahaza ma délfelé s a királyi biztosságról gondolkoztam. Ugy tünt föl nekem Tisza Lajos és a körülötte pezsgő sajátyszerű élet, mintha valamelyik erdélyi fejedelem, például Apafy Mihály uram ő nagysága udvara volna.

Aminthogy csakugyan az. Ahon ni, Teleki Mihály ő kegyelme Horváth Gyulában, Bánfy Dénes Szemző Gyulában, Nalánczi, Boér uraimék Komjáthyban, Bakaiban.

Csupán egyetlenegy, Béldi Pál uramat nem látom sehhol sem.

Vagy már nem is fejedelmi udvarokba valók a Béldi Pálok!

Amint ezen tűnődöm, megnyílik szobám ajtaja s egy különös uri ember lép be, arcza piros volt, mint a karmazsin, alakja összegörnyedt, az egyik szürke nadrágszára be volt gyűrve a esizmájába, a másik egészen anständig lelógott a stíblire.

— Mit akar? kérdém.

— Ön az a fekete ujságíró?

— Én. Hát ön kicsoda?

— Én Bakai Nándornak vagyok egy tisztelője.

Megdöbbenve pillantottam az idegenre, ha nines-e megőrülve.

*) Ez a história a tavalyi naplóból van véve, október 6-áról, midőn a képviselőházban az elnökök választásával Bakai is kapott egy szavazatot.

— Ugy-e csodálkozik? Pedig én mégis tisztelője vagyok e nagy férfinak, ki államférfiaink között egy fejjel válik ki. Bakai eszményképem uram . . . több . . . ő mindenem: büszkeségem, reményem . . . szememfénye. Remegve figyelem pályáját és csodás emelkedését.

— Engedje meg uram, de — . . . ön mégis örült.

— Au contraire, ha ön meghallgat, meggyőződik róla, hogy nem. Uram, én valaha szerencsés és magas állásu boldog ember voltam, mignem a közvélemény tönkre tett.

— Nos aztán?

— Én hát megharagudtam a közvéleményre, arra a fogalomra, amit úgy neveznek s életem föladatává tettem bizonyítani, hogy a közvélemény nyomorult, megbízhatlan; még önön magát is csalja.

— Ahá! Ebből a szempontból figyeli ön Bakait? Értem már. Igen, ön a közvéleménynek segít tévedni. Bocsanat amiért örültnek tartottam önt. Ön igen szellemdus ember. — Miben lehetek szolgálatára?

Az én emberem leült s így szólott.

— Olvasta ön a tegnapi országgyűlési tudósítást, amelyben a ház alelnökeit választotta meg?

— Olvastam.

— Akkor tudja, hogy Bakai Nándorra is beadatott egy szavazat.

— Tudom.

— Nos uram, ez az egy szavazat nem tréfa dolog. Én meg voltam lepetve és bizonyára meg van lepetve az egész ország. Mit gondol ön, ki adta be ezt az egy szavazatot?

— Hát én azt nem tudhatom.

— Hehe, kaczagott föl gúnyosan az én ijesztő arczu emberem — én se tudom — hanem tudni

akarom. Azért jöttem önhöz. Irja ön ki a lapban, hogy száz aranyat tűzök ki azon ur számára, aki Bakaira szavazott, ha magát száz arany fölvétele végett jelenti s képes beigazolni is, hogy e szavazatot ő adta be.

Ismét meglepetve fordítám szemeimet a furcsa emberre, ki egy nagy zacskóból kezdte kifelé olvasni az aranyakat.

— Ön mégis csakugyan, hogy ugyancsak megvan bolondulva. Ennyi tömérdek pénzt kockáztatni?

— Hohó uram! Van nekem annyi eszem, hogy nem szórom ki. -- Jegyezze hozzá a pályázati föltételekhez azt is — hogy ő, maga Bakai nem pályázhat.

— Az ördögbe is! -- kiálték föl ámulva és kaczagva — ön csakugyan nem kockáztat semmit.

D Á N I.

Mikor a királyi biztos udvaráról irok, nem hagyhatom ki a „valóságos jó öreget“ sem, hiszen ennek az udvarnak ő volt az egyik gyöngye, míg kegyvesztett nem lett.

Most elvonult, mint egy új Cincinnatus és keserű könnyeit, melyekkel a hatalmat siratja, jóízűen iszsza a szatymazi homok.

A kegyvesztett udvaronc sorsa nagyon szomorú

Ott járkál a mezőn, nézi a lealkonyodó napot, mélázik . . . néma fűszálak rezgését hallja, megbor-zong madár ha rebben, szél ha lebben, s ha moz-dul a haraszt . . .

Hátha hírnök jó? Az ő lépteinek nesze az tán? Hátha, amit hoz, az van a staféta-levelben:

„Jer vissza jó öreg még egyszer. Vedd kezébe a gyeplőt megint.“

A vonat hasztalan fütyül át mindennap arra.

Oh, mint hasogatja szívét e gunyos fütyty!

A vonat senkit sem hoz.

A Dáni-tanyához vezető utat fölverte sűrűn, vastagon a gyep.

*

*

*

Kis halakból lesznek a nagy halak, a közmon-dás szerint, de vajon mi lesz a nagy halakból, ha kiteszik őket a szárazra?

Új vizet keresnek maguknak.

Dáni is fog találni.

A csalóka délibáb künn a tanyán ragyogó képeket mutogat neki a jövőből.

S ez is csak némi kárpótlás a — múltért.

* * *

Üresen áll a főispáni szék, kihülve: Horváth Gyulának semmi hajlandósága beleülni, Végh Aurélnak van a legtöbb chance-a.

Mert olyan főispán kell Szegedre, akinek szép felesége van.

A társadalmat rekonstruálni előkelő asszonyok művészete.

S a társadalom rekonstrukciója a főispánság programja.*)

* * *

De mortuis nil nisi bene. A „jó öreget“ ezen a réven nem lehet dicsérni, sem agyonhallgatni.

*) Istenem, milyen jó világ volt még ma egy éve! Bezzeg akkor még más programja volt a szegedi főispánnak, amint azt a „Dáni szüretén“ című közleményből láthatják az olvasók, melyet Mikszáth írt a „Szegedi Napló“-ba azon alkalomból, hogy Dáni fényes szüretet rendezett Tisza Lajos és udvara számára.

Bis repetita placent: ime hadd következzen itt annak a fényes napnak józiti emléke szóról-szóra:

... „A főispánék is csináltak maguknak egy jó napot. S az ő jó napjuk az, ha a nagy ur köztük van, és nincsenek haragosan összevonva a szemöldei

Soha sem taposta Szatymaz homokját annyi nagyságos láb, mint tegnap. Megélénkült a főispán tanyája s bürokratikus rosz viccek és esetlen nyájaskodások kerekedének kelet, nyugat és dél felől.

Nappal volt, és mégis éjjel, mert hiszen ott volt maga a tündöklő csillag, Tisza Lajos is, és körülötte a gönezől szekér fényes kerekei Bakai, Kovács Albert s még néhány befentes.

Föltálták az arisztokratikus birkahúst kásával, jöttek azután a pecsenyék is — Mindenki nyugodtan evett és ivott, és senki sem hitte, hogy olyan közel van egy rettenetes bomba, mely, mint a villám, lecsap, és összezuzza a kedélyeket.

A mi jó öreg Dáni Ferenczünk emelkedék föl helyéből, poharát, főlemelte ünnepélyesen, köhintett egyet-kettőt, Tiszára sandított a bal szemével és stentori hangon kezdé.

Neki még van szerepe.

Ami politikai viszonyaink mellett a szereplő egyének nem járják le magukat végkép. Felmelegítik őket, mint a káposztát, s újra tapétra kerülnek — még a Várady Gáborok is.

Dáni pedig nem abból a fájtából való.

Bár nem elég ügyesen, de hosszú ideig hiven szolgálta a közügyeket s tiszta kezekkel.

Nád volt, mely ide-oda hajlik, — de sohi se hajlik olyan nagyon alá, hogy feje a sárba érjen.

Ez a fej még miért ne lehetne tisztességes zászlója sokaknak?

— Véghetetlen öröm fog el...

— Ohó, hohó! Vág bele a királyi biztos, csak azon föltétel alatt jöttem, ha nem lesz toaszt.

— Ezer bocsánatot kérek, de: Véghetetlen öröm fog el...

— Semmi esetre sem engedem — akadékoskodik Tisza.

— Akkor hát véghetetlen sajnálat fog el — mondá a főispán és leült nagy dűnnyögve, elégedetlenül hordozva körül szürkés szemeit.

Bántotta ez a dolog, kikérdzkedett belőle a hazafiúi harag; hol a homlokára ült ki, hol az erein nyargalt keresztül.

Lemondatták; nem fájt neki annyira.

Elvették hatáskörét, tekintélyét: békén türt.

De hogy a toasztját meg nem hallgatták, az ő okos, szép toasztját, az már valami rettenetes.

Azt várta, hogy elmenjen a királyi biztos; egy dissidens természetű vendégét kihitta az udvarra, körülnézett nagy óvatosan, ha nincs-e ott valaki, aztán halkán, szomorúan suttogá:

— Gyermekeim! Most már én is azt mondom, hogy nincs szabadság!

Ez volt az egyik esemény. A másik esemény a kulacs története.

Derék főispánunk more patrio egy kulacscsal akarta megajándékozni ő excellentiáját. A kulacs gyönyörű mű, hogy bizvást megénekelhette volna Csokonai.

De akármilyen czifra volt is a kulacs, még sem adaték meg neki azon tisztesség, hogy egy excellentiás ur lehessen a gazdája, mert Tisza csak az esetben ígérte azt elfogadni, ha szegedi.

A kulacs azonban nem volt szerencsés szegedinek lehetni, és a főispán maga is indigenának nyilvánítá az alkotmányos jöszágot.

— Akkor hát valami szegedi dolgot adok excellentiádnak... például egy dohányzacskót.

— Nem bánom, — mondá a kegyelmes ur — csak azt az egyet kötöm ki, hogy anyabirkából legyen.

Kerestetik egy ilyen birka.

És ezzel aztán ki is van jelölve a szegedi főispánság legközelebbi munka-programmja.

Változik a világ. Kerekei folyton forognak

A csákós baka monoton lépteinek nesze is elhangzik majd egyszer végképen a Zsótér-palota kapuja mögül . . .

A Tiszák is eltűnhetnek a horizonról, ki Gesztre. ki Kovacsiba.

S akkor a medve ismét ki fog jönni a barlangjából, mert új tánczoltatói akadának.

ROSENBERG IZIDOR,

vagy

A „CSILLAPÍTÓ“ UDVARI TANÁCSOS.

A legszorgalmasabb ember és a legnagyobb munkaeő.

Egyike a legokosabb embereknek Szegeden, akiről nem lehet azt mondani, hogy az eszét rosszul használja, de azt sem, hogy jól.

Higgadt, sima, mint az angolna, ildomos, mint a harmadnapos férj, és unalmas, mint a Horváth Gyula röpiratai.

Ünnepélyes, mint a Végh Aurél arcza, ha semmi gondolat nincs a fejében, fölfelé olyan, mint a Tisza Kálmán dereka, lefelé olyan, mint a Szabados János versei, csupa szív, csupa édesség.

De ez édességben van valami imelygős (ami a Szabados verseiben nincs) és valami keresettség (ami szinte nincs a Szabados verseiben.)

De ami az ő modorában is, a Szabados verseiben is meg van: az a refrain.

Az ő modorának refrain-je az — egyszeregy.

A szavak mögött a számok. Csengő rimek kedvéért a sorok . . .

* * *

Egyik barátját arra kértem, mondjon valami életadatot róla:

— Rosenbergről? szólott az csodálkozva, majd hozzá tette teljes meggyőződéssel: „Nem történt azzal soha semmi.“

Nem is történt.

Élete zajtalan, csendes és kimért.

Keresett ügyvéd, mégis több „testvére“ van, mint kliense.

Mestersége a pörlekedés, mégis a „csillapításban“ excellál.

* *

Ha az „örök béke“-féle fogalom nem volna még kigondolva, akkor bizonyosan kitalálta volna azt Rosenberg, így azonban nem maradt semmi kitalálni valója.

Nem is arra való az esze. Nagy gondolatok nem fogamzanak meg benne, de a közönséges gondolatokat szépen tudja sorba rakni.

Logikus fő, dialektikája is van.

Egészen olyan, mint az a rejtélyes chinai doboz, amelyben, ha felnyitjuk van egy kisebb doboz, abban ismét egy kisebb, és újra meg újra mindig kisebb-kisebb, míg végre a legutolsó dobozt, — lehetetlen felnyitni.

Senki sem tudhatja meg, mi van benne.

* *

A biztosi tanács legtöbb tagja hasonlít a kalocsai érsekhez, aki mindenütt ott van a világon, csak éppen Kalocsán soha nincsen.

Rosenberg ebben is szerencsés kivétel volt.

Ő folyton dolgozott és sokat dolgozott. Tisza soha sem tette kényelmes positiora.

Szorgalmas volt mint a méh

Mézet szedett minden füből, virágból, mint a méh . . .

Ki vethetné szemére? A mélnék ez a természe-

Fulánkját nem éreztük. Ő azonban érezhette a mienket.

De e csipéseket befogja takarni a nemesi diploma.

Már látja is álmában a Kendék három liliumját, a Komjáthyak hét buzakalászát, a Szluhák koronás orosz lányát és a Horváthok kék gólyáját röpdülni arany mezőben.

* * *

A szegedi zsidóságból majd minden időben kerül ki egy-két jelesebb ember, akik diszére válnak az intelligenciának. Nagyon kicsiny szám aránylag, mert a kaputos osztálynak több mint felét teszik Szegeden a zsidók. Szeged az a pont, hol egész Magyarországot tekintve, legjobban olvadtak bele a zsidók a keresztényekbe; illetve a magyarságba s mégis — szomorú biztatás a jövőre — kasztot képeznek, szokásaik, gondolkodásuk, életirányuk egészen elütő s csak imitt-amott vetődik fel nagy ritkán közülök egy-egy olyan ember is mint Rosenberg Izidor, Oblát Lipót, Reitzer és May, kiknek érzéke van a közügy iránt, s kiknek ambíciójuk nem kizárólag a meggazdagodás.

De az ilyen kiemelkedőbb embereik között is igen ritka a közügyek önzetlen szeretete, náluk a szereplésre való törekvés leggyakrabban eszköz csak és nem cél.

Mindig eszünkbe juttatják, hogy idegenek, akik hasznát akarnak húzni abból, hogy „itt“ vannak. És mindig elfelejtetik velünk, hogy a mi hasznunk az, hogy ők is a „mieink.“

* * *

Ok nélkül jut ez eszembe, midőn Rosenbergről írok, — de e szemrehányás mégis jogosult, s köny-

vem tartalmát tekintve ide volt beilleszthető leginkább.

Rosenbergben is van fájjelleg, de az meglehetősen elmosódik. Őt mindenekelőtt úgy kell venni, mint prókátort,

S e tekintetben nem hasonlít a mai ügyvédekhez — de még a régi prókátorokhoz sem, — kiknek kliensei akként fizették a honorariumot, hogy a katolikus fél meginvitálta ügyvédjét ebédre.

A lutheránus kliens összecsókolozott vele a per végén és azt mondta:

„Köszönöm barátom uram, legyünk per tu.“

A kálvinista kliens pedig megveregette a vállát és így biztatta meg:

„Fiskális ur; ha valami akar lenni a restoráczió, csak nekem szóljon.

. . . Rosenberg nem hasonlít a régi ügyvédekhez, hanem sokkal jobban hasonlít a régi ügyvédek klienseihez.

*

*

*

Rosenberg Izsó politikai hitvallására nézve szinte egyesült ellenzékinék mondja magát, s ha abból következtetnénk a szegedi pártállásokra, hogy a biztosi tanácsba beválasztatott három szegedi ur, sőt a ki-nevezett Pillich is habarékpártiak, azt kellene hinni, hogy itt Apponyi-világ van, pedig tulajdonképpen nincs a dologban semmi egyéb, mint az, hogy a szegedi közgyűlés ebben a tekintetben érettebb volt a kormánynál, s minden párt tekintet nélkül egyéni képességeik szerint választá meg embereit.

Azért jegyeztem meg, hogy Rosenberg egyesült ellenzékinék mondta magát, mert mióta tanácsos lett, sohasem látszott meg rajta, hogy az legyen.

Hátgerince örökös C-re volt dresszirozva, s valahányszor csillapító szert kellett beadni a fölpezsdült

vérü közgyűlésnek, Tisza mindig készen találta őt a házipatikájában.

Ha Pálffy Ferencznek az a jelszava: „Hagyjatok engem aludni!”

Az övé ez volt: „Küldjetelek engem őket elaltatni.”

S ha a közgyűlés néha-néha mégis ébren volt, bizony nem a Rosenberg érdeme.

UTÓSZÓ.

Irta egy mameluk képviselő.

Aki e könyvet elolvasta, annak önkénytelenül eszébe jut, ha ösmeri e franczia közmondást: „Ils se rendent, justice en se méprisant trus.“*) Pedig sem azok, kikről e könyv megemlékezik, sem az, ki írta, és azok, kik ösmerik őket, ezen közmondást reájuk alkalmazhatónak találni nem fogják; egészen közönséges középszerűségekről, még ha rosszat is mondunk, reklam nékiök; a középszerűség csak annyiban érdekli a közönséget, amennyiben a nyelvélő pletykának egy kis anyagot szolgáltat.

Clio a halál után keresi a magvat, miből a történelemben új élet virágzik, a tárczairó és alakjai mint a Tisza virága egy napig él.

Nagy események kis embereket is elérhetetlen magasságba dobnak föl, igaz, mentől nagyobb, óriásibb a piedestall, annál parányibbnak tűnik föl a reá helyezett alak; de nem egyen vannak itt ők, egy egész kis hangyaboly, kik sürögnek, forognak, másznak föl és le, más se tudja; de talán ők se, miért e hemzsegés?

Oly kicsinyek, hogy a magasság nem átlérálja őket, egy kavicsról a szédítő mélységbe hullanának, egy szikla megmérésére nem birnak látszervekkel, és ezért otthon érzik magukat rajta. A corallszigeteket az apró kis corallállatoeszkák építik; pedig ezek

*) Igazságot szolgáltatnak maguknak, amidőn egymást megvetik.

a világ legrégebbi építményei. Ki tudja, a természet e nyilvánulásának nem-e egy szerencsés alkalmazása lesz ez uraknak működése itt?

Ha úgy lesz — — akkor együtt sokat fognak érni, külön-külön ma csak furcsa sajátságaik, mulattató bakugrásaik lehetnek érdekesek a közönség előtt. ezeket ellesni, nagy figyelő tehetség kellett, jó mikroszkop és nagyító tükör, a figyelő tehetség hiányait pótolta, nagyrészt bizalmaskodó nyájas közlékenysége ezen kis nagy uraknak, kik, mert ő velők úgy sem foglalkozik a világ, úgy kárpótolják magukat, hogy annál többet foglalkoznak és foglalkoztatnak más kezük ügyébe eső kalandokat saját magukkal.

A mikroszkop meg a nagyító tükör ezen borongós, szomorú napokban a sötétebb részt emelte ki jobban: a fény elmaradt; — de avval az olvasó aranyozza meg őket, s az újra támadó fényes alföldi magyar város juttasson nekik egy sugarat nyerendő fényéből, hogy legyen nekik is, e könyv írójának is egy boldog napja, mint a Tisza virágának, mielőtt elmerülnek az ösmeretlenség árjába, ahonnan keletkeztek.

NÉHÁNY SZÓ

még nem lesz fölösleges, annál is inkább, mert mind az epilogot, mind a prologot átengedtem a biztos tanács két általam igen tisztelt tagjának, kik míg egy részt nagyon ki-tüntettek engem azzal, hogy szivesek voltak könyvem tartalmához járulni, s így magukat azzal kapcsolatba hozni, más részt positiv jelét nyújtották azon helyes és felvilágosodott nézetüknek, hogy mint a nyilvánosság emberei, a bírálatot, bármely alakba legyen az öntve, nem találják kellemetlenek.

Igy kívánná ezt a többi urakkal szembem is a szerző, ki magát ezuttal megnevezni nem akarja, mert igénytelen füzete csak félig tarthat eredetiségre igényt, amennyiben a tartalom egy része maga is beismeri, imitt-amott a Mikszáth Kálmán egyes cikkeiből van véve, annak engedelmével, mielőtt könyvét utnak inditaná, az olvasók tájékozására megjegyezni kívánja még, hogy az itt leírt szereplő férfiak photographái nem egyszerre irattak a legközelebbi napokban: hanem az első és utolsó rajz között több mint félévnyi idő fekszik.

Innen van az egyöntetűség hiánya, ha tán néhol kiérezhető lesz, s innen helyenkint az élesebb hang, minő például Dobónál, kit szerző bizonyára kedvezőbb színben festene le már ma, mint azelőtt. Egy félév nagy idő a jellemek kiösmérésében. A munkálkodás iránya is változik és jobban ki-domborodik annyi idő alatt.

Még Kende Kanut hiányzik e könyvből. E kedves, derék öreg ur, kinek nemes patriarchalis alakja, szinte bele van olvadva ez érdekes időszakba, midőn Szeged maga egy kis ország volt.

De ezenkívül is bizonyára sok maradt ki a „here“ a „röpülő“ és a jó isten tudja még miféle bizottságok élményeiből.

Nem tudni, ha elolvassa a közönség e könyvet, tudni fogja e maga elé képzelni a Zsótér-palota lakóit, hol egész fényében székel az udvar, sürgő-forgó udvaroncok járkák a folyosókat s bent a termekben a nagy ur tanácsosai esoszognak, sugdosnak, szövetkeznek. Foly az udvari intrigua is. A zárt ajtók mögött, a tükrök előtt mosolyogni tanulnak a hízeltgők, s cselt szőnek a diplomatiára hajlandóbbak.

Hát maga a nagy ur! Az izgatottan jár fel s alá, ajtók nyitása, hangos szavak idegessé teszik.

Pedig mennyi ember van ott, hogy kellemessé tegye perczeit. Nappal, hogy elsimitsák redőit, éjjel hogy meglessék ébredését.

Hatalmasabb ő, mint egy fejedelem. Háborút nem izen neki senki, mert mások tartoznak őt megvédelmezni; adót nem szedet, mert azt is mások végzik helyette, parancsol mindenkinek és nem engedelmeskedik senkinek, uralkodik ahelyett, hogy kormányoznék.

És miként uralkodik? Ugy, hogy ő mindég csak a d a népnek, és soha sem kér attól semmit . . .

Csodálatos, hogy még sem népszerű?

Hajdan a középkor olygarchái a Drugethek, Drágfiyak, Omodék, úgy képzelték a hatalmat, hogy tartottak ezer vagy kétezer főből álló banderiumot, amely fényes pánczélban követte őket, amelylyel rajta lehetett ütni valakin, annak a kastélyát elpusztítani, házi népét leöldösni, őt magát foglyul ejteni, s ma már nincsen meg ebből a régi fényből semmi, kivéven azt az egy bakát, aki ott paradérozik a Tisza kapuja előtt, nappal az a kötelessége, hogy salutáljon, éjjel pedig, hogy csak azt bocsássa be, aki elmondja a „gut Freund“ jelszót. (Nem tudom, a „gute Freundin“ ki van-e zárva?)

Ma már a hadi banderium helyett ki van gondolva egy különb eszköz, melylyel jobban lehet vagdalkozni, mely jobban

pusztit, öl és emel, mint a zsoldosok, s ez egy négy araszt-nyi lepedő, egy-egy ujságlap.

Ma már csak az az olygarcha, akinek egy ilyen van.

Tizának van. Még pedig sok van neki. Ő a közvélemény fölött is uralkodik.

Valószínű tehát, hogy nekem, ki függetlenül úgy, ahogy éreztem, irtam meg minden betűt, nem lesz igazam.

Igazam csak ott lesz, ahol kiemelni valót találtam.

De, ahol igazat fog adni nekem, ott hozom Tizát a megszokatlanabb helyzetbe.

Mert az még talán csakugyan nem történt meg rajta, hogy subventió nélkül dicsérjék.

DB
941
T5T5

Tisza Lajos és udvara
Szegeden

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 09 26 03 12 007 4